OIKEUSMINISTERIÖ

VASTINE

9.5.2016

Eduskunnan lakivaliokunnalle

HE 7/2016 VP

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä vastinetta tuomioistuinlakia koskevasta hallituksen esityksestä annettujen asiantuntijalausuntojen johdosta. Oikeusministeriö toteaa vastineenaan seuraavaa.

Yhteenveto

- organisaatiosäännösten kokoaminen selkeyttää lainsäädäntöä
- uudistuksella korostetaan tuomioistuinten riippumattomuutta
- lainkäyttöhenkilökunnan koulutuksen kehittäminen parantaa tuomioistuinten toimintaa
- ehdotetuilla säännöksillä sujuvoitetaan työntekoa tuomioistuimissa

Esityksen ajoitus ja tarpeellisuus

Pirkanmaan käräjäoikeuden lausunto 2.3.2016
Pirkanmaan käräjäoikeus on esittänyt, ettei organisaatiosäännösten kokoaminen yhteen lakiin olisi tarpeellista. Oikeudenhoidon uudistamisohjelman mukaiset rakenteelliset uudistukset tulisi ensin saattaa loppuun ja vasta sitten arvioida tuomioistuinlain tarpeellisuus.

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, että tuomioistuimia ja tuomareita koskeva sääntely jakautuu nykyisin lukuisiin eri lakeihin ja asetuksiin. Sääntely selkeytyisi, jos tuomareista annetut ja tuomioistuimille yhteiset säännökset koottaisiin yhteen lakiin. Arvioimalla samalla kertaa eri tuomioistuimia koskevia säännöksiä yhtenä kokonaisuutena voidaan saavuttaa tuomioistuinlaitoksen kokonaisuuden kannalta yhdenmukainen ja säädöstasoltaan asianmukainen sääntely. Samalla olisi mahdollista yksinkertaistaa ja ajantasaistaa sääntelyä. Lisäksi on syytä huomata, että nykyisin tuomioistuinten organisaatiota ja oikeudenkäyntimenettelyä koskevia säännöksiä on sijoitettu sekä oikeudenkäyntimenettely- että organisaatiolakeihin. Lainsäädännön selkeyden kannalta olisi perusteltua, että kaikki tuomioistuinten päätösvaltaista kokoonpanoa ja muut asian käsittelyä koskevat säännökset sijoitettaisiin oikeudenkäyntimenettelyä koskeviin lakeihin.

Korkeimman oikeuden lausunto 1.3.2016

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Faksi	Sähköpostiosoite
Kasarmikatu 42 HELSINKI	PL 25 00023 VALTIONEUVOSTO	02951 6001	09 1606 7731	oikeusministerio@om.fi

Korkein oikeus on yleisinä näkökohtina katsonut, että tuomareiden koulutuksen järjestäminen liittyy kysymykseen tuomioistuinviraston perustamisesta ja että tuomioistuinvirastolla olisi parhaat edellytykset koulutuksen kehittämiseen.

Tuomariliiton lausunto 3.3.2016
Tuomariliitto on esittänyt, että koulutuksen kehittäminen jätettäisiin mahdollisesti perustettavan tuomioistuinviraston tehtäväksi.

Lakimiesliiton lausunto 8.3.2016
Lakimiesliitto on esittänyt, että hallituksen esitys hylättäisiin ja uudistukset jätettäisiin perustettavan tuomioistuinhallinnon valmisteltavaksi.

Oikeusministeriö toteaa, että vastuu lainvalmistelusta on valtioneuvostotason tehtävä.

Tuomareiden koulutuksen kehittäminen on ollut työn kohteena useissa eri työryhmissä jo lähes 20 vuoden ajan. Oikeusministeriön diaarista löytyy seuraavat tuomareiden koulutusta koskevat hankkeet:

- **Tuomarikoulutustoimikunta**-hanke, dnro OM 4541/061/98, asettamispäivä 16.12.1998; jättänyt 9.1.2001 mietintönsä "Pätevöityminen tuomarin ammattiin ja tuomariyhteisön kehitys" (komiteanmietintö 2000:5))
- **Tuomareiden pätevöitymisjärjestelmän kehittäminen** -hanke, dnro OM 11/021/2002, toimikausi 1.3.2002 – 31.10.2002 (työryhmän tehtäväksi annettiin laatia ehdotus tuomareiden pätevöitymisjärjestelmäksi edellä mainitun tuomarikoulutustoimikunnan ehdotuksen ja siitä annetun lausuntopalautteen pohjalta; Tuomariksi pätevöityminen. Työryhmämietintö 2002:6)); tämä liittyy seuraavaan:
- samanniminen hanke, dnro OM 2/021/2003, jonka toimikausi 1.5.2003 – 27.9.2006 (**Tuomarikoulutustyöryhmän 2** tuli laatia ehdotuksensa edellisen työryhmän mietinnön ja siitä saadun lausuntopalautteen pohjalta). Tuomarikoulutus. Työryhmämietintö 2004:2.
- **Tuomarikoulutuksen ohjausryhmä**, dnro OM 1/30/2005. Toimikausi 21.6.2005 – 21.6.2006. Tuomarikoulutusjärjestelmä. Työryhmämietintö 2006:11.
- Tuomioistuinharjoittelun kehittäminen, dnro OM 22/31/2007, toimikausi 1.1.2008 – 31.3.2009 (-> tuomioistuinharjoittelua koskeva lainsäädäntö). Tehtävä: arvioida tuomioistuinharjoittelun kehittämistä siten, että se antaisi nykyistä paremmat valmiudet oikeuslaitoksen lakimiestehtäviin. Työryhmän mietintö 2009:5.
- nyt vireillä oleva **tuomioistuinlakihanke**.

Lisäksi edellä mainittujen hankkeiden taustalla vaikuttavia selvityksiä ovat ainakin:

- Tuomarinuratoimikunnan mietintö "Tuomarit 2000-luvulle" (komiteanmietintö 1994:15), jossa on muun muassa selvitetty niitä ominaisuuksia, joita tuomareilta nykypäivänä edellytetään.
- Tuomaritoimikunnan mietinnössä "Tuomareiden asema ja nimittäminen" (komiteanmietintö 1998:1) pohdittiin tuomareiden nimittämismenettelyä ja kelpoisuusvaatimuksia. Toimikunta ehdotti myös, että tuomarinuralle aikoville ja virassa oleville tuomareille ryhdyttäisiin suunnittelemaan erityistä koulutusta.
- Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietintö 2003:3; kehittämiskomitea määritteli tuomioistuinlaitoksen kehittämisen keinoiksi esimerkiksi pätevöitymiskoulutuksen, nimitysmenettelyn, täydennyskoulutuksen sekä työssä oppimisen ja erikoistumisen.

Myös aiempia kehittämishankkeita on valmisteltu tuomioistuinten tarpeet tuntevan henkilöstön toimesta.

Eurooppalaisesta oikeusalan tulostaulusta (EU justice scoreboard 2016) ilmenee, että Suomi on yksi harvoista EU - maista, joissa ei ole pakollista tuomareiden koulutusta. (Liitteet 1 - 3).

HE 7/2016:n ehdotukset koulutuksen kehittämisestä ovat tulostaulun valossa maltillisia, koska esityksessä ei edes ehdoteta pakollista tuomareiden koulutusjärjestelmää. Tuomarin uralle voitaisiin edelleen rekrytoitua suoraan, ilman asessorina toimimista. Nykyään yli 90 prosenttia tuomarinvalintalautakunnan nimitysesityksistä kohdistuu henkilöihin, jotka jo ovat tuomioistuinlaitoksen palveluksessa.

Tuomioistuinviraston valmistelua varten asetetun toimikunnan työ on alkamassa. Tuomioistuinlakityöryhmän ja siihen liittyneen erillisen koulutustyöryhmän työskentelyn aikana Tuomariliiton näkemykset ovat olleet muista asiantuntijoista siinä määrin poikkeavia, että yksimielisyyden saavuttaminen tuomareiden koulutusjärjestelmästä vaikuttaa epätodennäköiseltä - olipa Suomessa tuomioistuinvirasto tai ei. Koulutuksen tarvittava jatkokehittäminen voidaan muun kuin lainvalmisteluvastuun osalta siirtää aikanaan tuomioistuinvirastoon.

Nykyinen lainkäyttöhenkilökunnan koulutusjärjestelmä ei vastaa vallitsevia tarpeita eikä kestä kansainvälistä vertailua. Ongelmina ovat epäyhtenäisyys sekä suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden puute. Niukat taloudelliset resurssit sekä yhtenäisen, järjestelmällisen ja keskitetyn koulutusjärjestelmän puuttuminen tekevät tuomioistuimissa osaamisen johtamisesta vaikeaa. Tämä on johtanut siihen, että koulutus on määrältään ja laadultaan vaihtelevaa, mikä asettaa eri tuomioistuinten henkilöstön ja asiakkaat keskenään eriarvoiseen asemaan.

Tuomareiden työ on vaativaa ja heidän ammattitaitoonsa kohdistuu yhteiskunnassa suuria odotuksia. Oikeudenkäytön laadun turvaamiseksi tarvitaan panostamista tuomareiden koulutukseen. Koulutusjärjestelmän kehittämisen viivyttäminen ei ole yhteiskunnan eikä tuomioistuinpalveluja tarvitsevien edun mukaista.

Yleinen tuomioistuinhallinto

Professori Mäenpään lausunto 3.3.2016
Professori Mäenpää on todennut, että esityksessä ei esitetä muutoksia yleiseen tuomioistuinhallintoon.

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, että asettamispäätös tuomioistuinvirastoa valmistelevasta toimikunnasta on valmisteilla.

Tuomarinkoulutuslautakunta

Korkeimman oikeuden lausunto 1.3.2016
Korkein oikeus on katsonut, ettei koulutuslautakunnalla olisi tosiasiassa edellytyksiä hoitaa tehtäviään. Lautakunnalle suunnitellut tehtävät eivät myöskään sovellu sivutoimiselle lautakunnalle. Parhaat edellytykset tehokkaan ja hallinnosta riippumattoman tuomarinkoulutusjärjestelmän järjestämiselle olisi tuomioistuinvirastolla. Järjestelmää voitaisiin kehittää myös vaiheittain.

Vaasan hovioikeuden lausunto 2.3.2016
Vaasan hovioikeus on katsonut, että koulutuslautakunnan resursointia ei voida mitoittaa tuomarinvalintalautakuntaa esimerkkinä käyttäen, koska niiden tehtäväkenttä on niin erilainen. Esitys johtamiskoulutukseen valittavista tulisi tehdä tuomarinvalintalautakunnassa ja varatuomarin arvonimen voisi myöntää päällikkötuomari. Toisaalta tuomarinkoulutus- ja tuomarinvalintalautakunnalla voisi olla yhteinen henkilökunta.

Pirkanmaan käräjäoikeuden lausunto 2.3.2016
Pirkanmaan käräjäoikeus on esittänyt, että koulutuslautakuntaa koskeva ehdotus valmisteltaisiin perusteellisemmin erityisesti sen kustannusvaikutusten osalta.

> ***Oikeusministeriö*** viittaa jäljempänä resurssien osalta todettuun.

Asianajajaliiton lausunto 3.3.2016
Asianajajaliitto on esittänyt, että koulutuslautakunnalle suunnitellut tehtävät osoitettaisiin tuomioistuinkeskusvirastolle. Erillisiä toimielimiä ja päätöksiä niiden tehtävistä, henkilöstöstä ja henkilöstön määrästä ei tulisi tehdä kuin vasta tuomioistuinkeskusviraston perustamisen yhteydessä.

Tuomariliiton lausunto 3.3.2016
Tuomariliitto on katsonut, ettei koulutuslautakunta tuo lisäarvoa vallitsevaan tilanteeseen nähden.

> ***Oikeusministeriö*** viittaa edellä esityksen ajoituksen osalta todettuun.

Korkeimman hallinto-oikeuden lausunto 1.3.2016
Korkein hallinto-oikeus on esittänyt, ettei koulutuslautakunnalla tulisi olla toimivaltaa esimerkiksi päättää tuomarinkoulutukseen osallistumisesta, mikäli siinä olisi jäseniä myös tuomioistuinlaitoksen ulkopuolelta. Hallinto-tuomioistuinten edustus samoin kuin niissä käsiteltävien oikeudenalojen tuntemus jäisi tuomarinkoulutuslautakunnassa vähäiseksi, jolloin myöskään hallintotuomioistuinten koulutustarpeet eivät tule riittävästi otetuksi huomioon.

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, että enemmistö koulutuslautakunnan jäsenistä olisi tuomareita. Hallintotuomioistuimet valitsisivat itse edustajansa lautakuntaan.

Ahvenanmaan hallinto-oikeuden lausunto 24.3.2016
Ahvenanmaan hallinto-oikeus on huomauttanut, että koulutuslautakunnan on otettava huomioon voimassa olevat kielitaitovaatimukset nimittäessään Ahvenanmaan käräjäoikeuden käräjänotaarin.

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, ettei ole syytä epäillä koulutuslautakunnan kykyä ottaa kielitaitovaatimukset huomioon.

Tuomareiden täydennyskoulutus

Vaasan hovioikeuden lausunto 2.3.2016
Vaasan hovioikeus on esittänyt, että tuomioistuin 9 luvun 4 §:ään lisättäisiin säännös vuosittaisen koulutuksen vähimmäismäärästä. Muutoin säännös voi jäädä julistuksenomaiseksi.

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, ettei koulutuspäivien vähimmäismäärän säätäminen lain tasolla ole tarpeen. Koulutustyöryhmä on mietinnössään (OMML 38/2015) esittänyt tavoitteeksi, että jokainen tuomari ja esittelijä osallistuisi koulutukseen keskimäärin noin kymmenenä päivänä vuodessa. Vertailun vuoksi todettakoon, että asianajajien täydennyskoulutusta koskevien ohjeiden mukaan asianajajien tulee osallistua vuosittain vähintään 18 tunnin ajan ammatilliseen täydennyskoulutukseen.

Asessorit

Korkeimman oikeuden lausunto 1.3.2016
Korkein oikeus on katsonut, että hovioikeuksissa ja vakuutusoikeudessa ratkaisukokoonpanoihin kohdistuva kysymys on ensisijassa resursseihin liittyvä ongelma, joka olisi ratkaistavissa myös omana kysymyksenään ilman koulutusvirkojen perustamista. Tuomioistuimiin voitaisiin perustaa asessorien virkojen asemesta tarvittava määrä alimman tuomarin palkkaluokan virkoja, millä korvattaisiin nykyiset esittelijäkokoonpanot. Tuomioistuimiin perustettaisiin asessorien virkojen asemesta selvityksen perusteella tarvittava määrä alimman tuomarin palkkaluokan virkoja. Ehdotuksen mukaisen koulutusjärjestelmän vaarana on urateiden sulkeutuminen entisestään erityisesti kokeneiden lakimiesten osalta. Tuomioistuinten tuomarien kokemuspohjan tulisi kuitenkin olla entistä laaja-alaisempi asioiden monimuotoisuuden vuoksi. Koulutuslautakunnan suorittaman esivalinnan suhde asessorin nimittämiseen on epäselvä. Lautakunnalla tulisi olla vain valmisteleva rooli, sillä nimittävä viranomainen

vastaa asianmukaisten nimitysperusteiden soveltamisesta. Lisäksi asessoreiden alku- ja loppukokeisiin osallistuvien oikeusturva edellyttäisi ainakin laissa säädettyä mahdollisuutta vaatia koulutuslautakunnan päätöksiin oikaisua ja saada oikaisuvaatimuksen johdosta perusteltu päätös.

Korkeimman hallinto-oikeuden lausunto 1.3.2016
Korkein hallinto-oikeus on katsonut, että tuomareille ja esittelijöille on jo nykyisin tarjolla laadukasta koulutusta ja että keskeinen ongelma on se, ettei työtilanne tuomioistuimissa mahdollista osallistumista koulutukseen riittävässä määrin. Asessorijärjestelmän vaikutukset tuomarinuran avoimuuteen tulisivat olemaan kielteisiä, koska uusi asessorin kategoria muodostuisi tosiasialliseksi esteeksi osaavien henkilöiden rekrytoimiselle suoraan varsinaiseksi tuomariksi tuomioistuinlaitoksen ulkopuolelta.

Vaasan hovioikeuden lausunto 2.3.2016
Vaasan hovioikeus on esittänyt, että asessorin virat kohdennettaisiin hovi- ja hallinto-oikeuksiin, joissa olisi riittävän monipuolista tuomarintyötä tarjolla. Kolmas vuosi voitaisiin suorittaa toisessa tuomioistuimessa.

Markkinaoikeuden lausunto 1.3.2016
Markkinaoikeus on esittänyt, että tuomioistuinlain 18 luvun 1 §:n 2 momentin säännöstä selkiytettäisiin. Perustelut sisältävät viittauksen 1 luvun 5 §:ään, vaikka siinä ei nimenomaisesti mainita asessoreja. Lisäksi ehdotetussa 5 luvun 1 §:ssä asessorit mainitaan markkinaoikeuden jäseninä. Ehdotetussa markkinaoikeuden oikeudenkäyntilain 1 a luvun 13 §:n 3 momentissa mainitaan ilmeisesti turhaan erikseen asessorit täysistuntoon osallistuvina, koska jos asessorit ovat markkinaoikeuden jäseniä, he jo tämän vuoksi ovat täysistunnossa.

Pirkanmaan käräjäoikeuden lausunto 2.3.2016
Pirkanmaan käräjäoikeus on esittänyt, että ennen asessorin virkojen perustamista selvitettäisiin hovioikeuksien uudistusprosessin vaikutukset tarvittavien hovioikeuksien lukumäärään ja henkilökuntaan.

Tuomariliiton lausunto 3.3.2016
Tuomariliitto on katsonut, että asessorijärjestelmä sulkisi tuomarinuran tuomioistuinlaitoksen ulkopuolisilta hakijoilta. Koulutettavalle maksettaisiin alempaa palkkaa kuin muille tuomareille, vaikka he tekisivät samoja töitä. Kyseessä olisi siis halpatuomarijärjestelmä. Koulutusviroilla ei ratkaistaisi esittelijäkokoonpanoihin liittyviä riippumattomuusongelmia, koska nekin olisivat määräaikaisia. Entistä kattavampi työn seuranta ja arviointi heikentäisi asessorin riippumattomuutta. Asessoreja ei ole myöskään lueteltu ehdotetun tuomioistuinlain 1 luvun 5 §:ssä tuomareina. Esittelijäjärjestelmä tulee säilyttää nykyisen kaltaisena, jotta työn mielekkyys säilyy. Asessorin virkojen asemesta tulisi perustaa tuomareiden virkoja. Jos asessorin virkoja päätetään perustaa, koulutettavien valinta tulisi osoittaa tuomarinvalintalautakunnan tehtäväksi. Lisäksi toimivaltasääntelyä tulisi täsmentää.

Lakimiesliiton lausunto 8.3.2016
Lakimiesliitto on esittänyt, että koulutusjärjestelmä jätettäisiin tuomioistuinhallinnon valmisteltavaksi. Ehdotettu asessorijärjestelmä heikentäisi tuomioistuinten sisäistä riippumattomuutta, koska se sisältäisi aiempaa kattavampaa työn seurantaa ja arviointia. Lisäksi järjestelmällä lisättäisiin määräaikaisten tuomareiden määrää, rikottaisiin samapalkkaisuusperiaatetta, suljettaisiin tuomarinura ja heikennettäisiin sen houkuttelevuutta.

Asianajajaliiton lausunto 3.3.2016
Asianajajaliitto on esittänyt, että asessorijärjestelmää ei otettaisi käyttöön. Järjestelmä sulkisi tuomarinuran tuomioistuinlaitoksen ulkopuolisilta hakijoilta eikä alempipalkkainen koulutusvirka houkuttelisi kokeneita lakimiehiä. Asessoreiden valintamenettely on työläs ja byrokraattinen.

Nuoret Lakimiehet ry:n lausunto 3.3.2016
Nuoret Lakimiehet ry on katsonut, että asessorijärjestelmällä luotaisiin halpatuomarijärjestelmä. Se sulkisi tuomarinuran tuomioistuinlaitoksen ulkopuolisilta hakijoilta eikä houkuttelisi kokeneita lakimiehiä. Alku- ja loppukoe ovat tarpeettomia. Opintomenestystä ei tulisi käyttää asessoreiden valintaperusteena.

Apulaisprofessori Melanderin lausunto 9.3.2016
Apulaisprofessori Melander on esittänyt, että asessorit määriteltäisiin tuomareiksi tuomioistuinlain 1 luvun 5 §:ssä. Tällöin sääntely olisi riippumattomuuden näkökulmasta asianmukaisesti järjestetty ja tuomarin erottamattomuutta koskeva perustuslain 103 § koskisi asessoreita ilman eri säännöstä. Lisäksi asessorin koulutusohjelmaan liittyviin alku- ja loppukokeisiin tulisi sisällyttää oikaisuvaatimusmahdollisuus.

Oikeusministeriö viittaa koulutusvirkojen osalta perustuslakivaliokunnan lausuntoihin 2/2006 vp sekä 14/2016 vp ja resurssien osalta edellä todettuun. Toisin kuin korkein oikeus on katsonut, asessorijärjestelmä ei ole ensisijaisesti hovioikeuksien resurssikysymys. Vuonna 2015 hovioikeuslain 9 §:n mukaisessa kokoonpanossa ratkaistiin hovioikeuksissa enää runsaat 600 asiaa. Tilastojen mukaan vuoden 2016 tammi - huhtikuun aikana hovioikeuksiin on saapunut noin 500 juttua vähemmän kuin vastaavana aikana vuonna 2015.

Asessorina toimiminen ei jatkossakaan olisi edellytys tuomariksi nimittämiselle. Tuomioistuinlaitoksen ulkopuolelta olisi jatkossakin mahdollista tulla nimitetyksi esittelijäksi, asessoriksi, tuomariksi ja päällikkötuomariksi. Nykyäänkin runsaat 90 % tuomarinvalintalautakunnan nimitysesityksistä kohdistuu henkilöihin, jotka ovat tuomioistuinlaitoksen palveluksessa. Näiden lukujen valossa tuomarinuraa voidaan nykyisellään pitää hyvinkin suljettuna.

Riittävän ansioituneet tuomioistuinlaitoksen ulkopuolelta tulevat hakijat rekrytoituisivat oletettavasti jatkossakin suoraan vakituisiin tuomareiden virkoihin. Vähemmän kokeneella tuomioistuinlaitoksen ulkopuolelta asessorin virkaan nimitettävällä henkilöllä taas voitaneen arvioida olevan olennaisesti paremmat mahdollisuudet tulla nimitetyksi vakinaiseen tuomarinvirkaan koulutuksen tultua suoritetuksi. Myös edellytykset suoriutua ansiokkaasti tuomarin tehtävistä olisivat koulutuksen myötä olennaisesti paremmat. Tuomarikoulutettujen määrä olisi kuitenkin niin pieni, että vain osa tuomarinvirkoihin nimitettävistä olisi koulutusohjelman suorittaneita. Järjestelmä ei tämänkään vuoksi voisi muodostua ainoaksi tieksi tuomarinvirkaan.

Asessoreiden koulutusvirkoihin liittyvä haku- ja valintamenettely perustuisi hyväksytysti suoritettuun alkukokeeseen, hakuasiakirjojen perusteella tehtävään valintaan sekä

mahdolliseen haastatteluun. Alkukokeen järjestämisestä, koulutusvirkojen haettavaksi julistamisesta sekä koulutettavien esivalinnasta vastaisi perustettava tuomarinkoulutuslautakunta. Asessorin kelpoisuusvaatimuksista ja nimitysperusteista säädettäisiin tuomioistuinlain 18 luvun 2 §:ssä. Vastaavasti kuin tuomioistuinharjoittelussa lautakunta määrittäisi valintaan liittyvät valtakunnalliset valintakriteerit, jotka täsmentäisivät laissa olevia valinta- ja nimitysperusteita. Tällä tarkoitetaan sitä, että lautakunta määrittäisi avoimesti, miten hakemusten pisteytys toimitetaan (esimerkiksi oikeustieteen tohtorin tutkinnosta voisi saada tietyt lisäpisteet ja niin edelleen). Asessorit nimitettäisiin tuomareiden nimittämisestä säädettyä menettelyä noudattaen. Koska asessorin toimikausi olisi vuotta pidempi, nimitystoimivalta olisi korkeimmalla oikeudella tai korkeimmalla hallinto-oikeudella. Koulutusvirkoja voitaisiin esityksen mukaan perustaa kaikkiin muihin tuomioistuimiin paitsi käräjäoikeuksiin ja ylimpiin oikeuksiin. Asessorin olisi kuitenkin mahdollista suorittaa koulutusjaksonsa kolmas vuosi viimeksi mainituissa. Ei myöskään ole perusteltua rajata erityistuomioistuimia järjestelmän ulkopuolelle. Toisaalta taas työtuomioistuimen osalta on katsottu riittäväksi mahdollisuus yhteen asessoriin, jotta virkarakenne ei tuomioistuimen pienen koon vuoksi voisi muodostua olennaisesti erilaiseksi kuin muissa erityistuomioistuimissa.

Valituskiellon osalta oikeusministeriö viittaa perustuslakivaliokunnan lausuntoon 14/2016. Sen mukaan valituskielto tulee 23 luvun 6 §:stä poistaa.

Sääntelyn loogisuuden vuoksi kaikki asessoreja koskevat säännökset on koottu tuomioistuinlain 18 lukuun. Hallituksen esitystä annettaessa oikeuskansleri on ehdottanut pohdittavaksi, ilmeneekö tuomioistuinlain 18 §:n 1 momentin sanamuodosta riittävän selkeästi se, että myös määräaikaisessa koulutusvirassa olevat asessorit ovat tuomareita. Kysymys momentin sanamuodosta tai vaihtoehtoisesti viittaus asessoreita koskevaan sääntelyyn 1 luvun 5 §:n tuomariluettelossa jätetään lakivaliokunnassa harkittavaksi.

Tuomioistuinlain 18 luvun 1 §:n 2 momentin perustelukohta, johon markkinaoikeus lausunnossaan viittaa (”Perustelut sisältävät viittauksen 1 luvun 5 §:ään, vaikka siinä ei nimenomaisesti mainita asessoreja”) on hallituksen esitykseen jäänyt kirjoitusvirhe.

Vertailun vuoksi voidaan todeta, että korkeimmassa oikeudessa on vuodesta 2010 (Laki 1213/2009 ja HE 132/2009 vp) lukien ollut mahdollisuus nimittää esittelijöitä määräaikaiseen enintään viiden vuoden mittaiseen esittelijäneuvoksen virkaan. Sääntelyn taustalla on ollut tavoite varmistaa monipuolinen vuorovaikutus korkeimman oikeuden sekä alempien oikeusasteiden ja muiden oikeudenhoitoon osallistuvien tahojen välillä. Uusien esittelijöiden kautta korkeimmalle oikeudelle välittyy ajantasaista tietoa ajankohtaisista ongelmista lakien tulkinnassa ja alempien tuomioistuinten oikeudenkäyntimenettelyyn ja ratkaisutoimintaan liittyvistä käytännöistä. Määräaikaisessa esittelijän tehtävässä myös muiden tuomioistuinten esittelijät ja tuomarit sekä muut oikeuslaitoksen piirissä työskentelevät lakimiehet, kuten syyttäjät ja asianajajat voivat saada kokemusta korkeimman oikeuden toiminnasta ennakkopäätöstuomioistuimena ja siten syventää tietojaan oikeusjärjestyksestä. Lisäksi heille tarjoutuu myös mahdollisuus erikoistua eri oikeudenaloille. Työskentely korkeimmassa oikeudessa voi mahdollistaa myös siirtymisen tuomariuralle. Esittelijänvirkojen määräaikaistamisella on voitu lisätä tuomioistuin-

ten lainkäyttöhenkilöstön ja muiden oikeudenhoidon piirissä toimivien henkilöiden kouluttautumis- ja pätevöitymismahdollisuuksia sekä edistää virkakiertoa ja vuorovaikutusta. Vastaavanlaiset argumentit ovat sovellettavissa myös ehdotettuun asessorijärjestelmään.

Korkeimmassa oikeudessa määräaikaisiin esittelijäneuvoksen tehtäviin on hakenut oikeustieteen tohtorin tutkinnon suorittaneita yliopiston tutkijoita, tuomioistuinlaitoksen palveluksessa jo olevia henkilöitä sekä jonkin verran asianajajia ja syyttäjiä. Hakijoita on avointa virkaa kohden ollut useita, ja kun hakuilmoitus julkaistiin valtiolle.fi -palvelussa, heitä tuli monelta taholta ja myös kokeneista lakimiehistä. Määräaikaisessa virassa olleet ovat määräajan päätyttyä sijoittuneet pääasiassa tuomioistuinlaitoksen palvelukseen.

Koulutusjärjestelmän kehittämisen myötä myös esittelijät voisivat saavuttaa tuomarin tehtävissä vaadittavan pätevyyden nykyistä aikaisemmassa vaiheessa ja saisivat koulutusvirkojen kautta mahdollisuuden edetä tuomarin tehtäviin aikaisempaa nopeammin. Tällä olisi myönteinen vaikutus myös esittelijän ansiokehitykseen ja työn vaativuuteen. On huomattava, että nykyisinkään hovioikeuden pääkäsittelyssä (suullisessa käsittelyssä) ratkaistavaa asiaa ei ratkaista esittelystä. Pääkäsittelyssä mahdollisesti läsnä oleva esittelijä voi pitää pöytäkirjaa ja tuomareiden salliessa ilmaista heille oman näkemyksensä asian ratkaisusta. Hänellä ei kuitenkaan ole oikeutta jättää tuomioistuimen ratkaisuun mietintöään (eriävää mielipidettään,), jos hän on tuomareiden kanssa ratkaisusta eri mieltä.

Samapalkkaisuusperiaatteen osalta on huomattava, että tuomareita on eri palkkaluokissa(T -palkkataulukko). Nykyisin käräjäoikeuksissa T11- ja T13-virassa olevat tuomarit tekevät pitkälti samoja töitä. Lisäksi nykyisin vakuutusoikeuden esittelijät, jotka kuuluvat palkkaluokkiin T 8 - T 10, voivat ensimmäisestä työpäivästään lähtien tehdä tuomarin töitä toimimalla ratkaisukokoonpanon jäsenenä.

T-PALKKAUSLUOKKIEN PERUSPALKAN JA KOKEMUSLISIEN YHTEISMÄÄRÄ KUUKAUDESSA, euroa 1.2.2016 lukien

PALKKAUS-LUOKKA	Kokemuslisien lukumäärä 0	1	2	3	4	5
T 5	2 218,70	2 329,64	2 440,57	2 551,51	2 662,44	2 773,38
T 7	3 167,35	3 325,72	3 484,09	3 642,45	3 800,82	3 959,19
T 8	3 423,53	3 594,71	3 765,88	3 937,06	4 108,24	4 279,41
T 9	3 700,78	3 885,82	4 070,86	4 255,90	4 440,94	4 625,98
T 10	3 898,90	4 093,85	4 288,79	4 483,74	4 678,68	4 873,63
T 11	4 501,79	4 726,88	4 951,97	5 177,06	5 402,15	5 627,24
T 12	4 695,80	4 930,59	5 165,38	5 400,17	5 634,96	5 869,75
T 13	4 937,26	5 184,12	5 430,99	5 677,85	5 924,71	6 171,58
T 14	5 201,88	5 461,97	5 722,07	5 982,16	6 242,26	6 502,35
T 15	5 489,17	5 763,63	6 038,09	6 312,55	6 587,00	6 861,46
T 16	5 794,77	6 084,51	6 374,25	6 663,99	6 953,72	7 243,46
T 17	6 387,15	6 706,51	7 025,87	7 345,22	7 664,58	7 983,94

Uusi asessorin virka olisi koulutusvirka, johon nimitettävä henkilö saisi tuomioistuinharjoittelijan tavoin palkan lisäksi huomattavan koulutuksellisen pääoman. Asessorit kuuluisivat palkkaluokkaan, jonka työnimenä on valmistelussa käytetty T10+. Asessorin virkaan nimitettävälle esittelijälle uusi tehtävä merkitsisi siten palkankorotusta ja uralla etenemistä.

On selvää, että kaikki halukkaat esittelijät eivät tulisi nimitetyiksi asessorin virkoihin. Tältä osin tilanne ei kuitenkaan poikkeaisi nykyisestä tilanteesta, jossa osa esittelijöistä saa ensimmäisen määräaikaisen tuomarinnimityksensä toimittuaan esittelijän tehtävissä muutaman vuoden, osa toimittuaan lähemmäs kymmenen vuotta ja osa ei saa nimitystä myöhemminkään ja siirtyy toisiin tehtäviin. Urakehityksen kannalta esittelijäkunta on jo nyt hyvin vaihtelevaa ja etevimmät etenevät uralla muita nopeammin. Väitteet kahden kerroksen väestä tämän esityksen myötä ovat aiheettomia, koska esittelijäkuntaa ei voida luonnehtia yhden kerroksen väeksi tälläkään hetkellä. Eteneminen tuomarin tehtäviin ei ole automaattista eikä virkaiän mukaista.

Mitä tulee työn seurantaan ja arviointiin sekä sen vaikutukseen sisäisen riippumattomuuden kannalta, todettakoon, että jo tuomareiden nimittämisestä annetulla lailla on pyritty muuttamaan nimityskäytäntöä siten, että viran hakijoita arvioitaisiin aiempaa monipuolisemmin. Lailla luotiin nimitysmenettely, jossa on mahdollista vertailla hakijoita paitsi hankitun työkokemuksen myös heidän kyvykkyytensä ja muun ansioituneisuutensa perusteella. Kelpoisuusvaatimuksena taidon merkitys korostui. Tavoitteena on, että täytettävänä olevan viran tehtäviä ajatellen pätevin mahdollinen henkilö tulee nimitetyksi. Näin ollen jo nyt edellytetään työskentelyn kattavaa seurantaa ja arviointia. Selvää on, että työn arviointia ei saa käyttää epäasiallisen vaikuttamisen keinona.

Käräjänotaarit

Korkeimman oikeuden lausunto 1.3.2016
Korkein oikeus on katsonut, että nimittämistoimivallan antaminen koulutuslautakunnalle ei välttämättä johtaisi parhaaseen lopputulokseen. Lautakunnan arviointi tulisi painottumaan hakijoiden opintojen ja työkokemuksen arviointiin, koska haastattelujen ja henkilökohtaisen soveltuvuuden arviointiin lautakunnan voimavarat eivät riittäisi.

Vaasan hovioikeuden lausunto 2.3.2016
Vaasan hovioikeus on katsonut, että käräjänotaareiden valinnassa haastattelujen merkitys on keskeinen. Sen mukaan ainoa toimiva vaihtoehto on, että tuomioistuimet suorittavat rekrytoinnin entiseen tapaan. Ainakin niiden tulee voida osallistua rekrytointiin antamalla nimitysesityksen tai lausunnon. Koulutuslautakunnalla tulisi olla riittävästi harkintavaltaa toiminnan järjestämisessä ja muuttuneisiin olosuhteisiin vastattaessa, joten liian yksityiskohtaista sääntelyä tulee välttää. Esimerkiksi lautakunnan tulisi voida rajoittaa hakukohteiden määrää.

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, että haastattelut voidaan toteuttaa monella eri tavalla. Tarkoituksenmukaisin toimintatapa olisi koulutuslautakunnan harkittavissa. Esimerkkinä voidaan mainita videoneuvotteluyhteyksien hyödyntäminen, yhteistyö käräjäoikeuksien kanssa sekä haastattelujen suorittaminen pienemmissä kokoonpanoissa kuin lautakunnan täysistunnossa.

Pirkanmaan käräjäoikeuden lausunto 2.3.2016
Pirkanmaan käräjäoikeus on esittänyt, että käräjänotaareiden rekrytointi säilytettäisiin niissä tuomioistuimissa, joissa auskultointi voidaan suorittaa. Lisäksi tuomioistuinharjoittelulain 16 §:n mukainen laamannin toimivalta määrätä käräjänotaari toimimaan jäsenenä tai puheenjohtajana tietyissä asioissa tulisi voida delegoida työjärjestysmääräyksellä esimerkiksi osastonjohtajalle tai vastuutuomarille.

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, että ehdotettuun lakiin on pääosin koottu sisällöltään voimassa olevia käräjäoikeuslain, hovioikeuslain, hallinto-oikeuslain sekä tuomioistuinharjoittelusta annetun valtioneuvoston asetuksen säännöksiä vastaava sääntely. Suurin muutos olisi haku- ja valintamenettelyn keskittäminen koulutuslautakunnalle. Se on perusteltua rekrytointiprosessiin liittyvän työmäärän säästämiseksi. Keskitetty valinta vähentäisi päällekkäistä työtä ja lisäisi myös valintaprosessin läpinäkyvyyttä ja avoimuutta. Lautakunnassa olisi valmis asiantuntijaorganisaatio tekemään tuomioistuinharjoittelijavalinnat yhteismitallisesti. Lain 16 § olisi asiallisesti voimassa olevaa sääntelyä vastaava. Käräjänotaarin toimivaltaa koskevien säännösten sisällöllinen arviointi voidaan tarvittaessa tehdä erikseen. Siinä on otettava huomioon myös muut vireillä olevat käräjäoikeuksia koskevat uudistushankkeet.
>
> Voimassa olevan sääntelyn esitöissä (HE 278/2010 vp) on todettu olevan laamannin velvollisuus kussakin yksittäistapauksessa huolehtia siitä, että käräjänotaarin ratkaistavaksi annetaan vain sellaisia asioita, joista hänen taitonsa ja kokemuksensa perusteella selviää. Yleisesti on hyväksytty, että käräjänotaarin asemassa ilman vakinaista tuoma-

rinvirkaa olevat, tuomioistuimissa työskentelevät lakimiehet saavat käyttää tuomiovaltaa rajatuissa, tarkoin määritellyissä yksinkertaisissa asioissa.
Kyse on kuitenkin tuomiovallan käyttämisestä, jonka kuuluisi olla ensisijaisesti vakinaisessa tuomarinvirassa olevien tuomareiden tehtävä. Tästä periaatteesta poikkeaminen tulisi olla rajallista ja perusteltua. Tähän nähden on perusteltua, että tuomioistuinharjoittelulain 16 §:ssä tarkoitetun määräyksen antaminen kuuluu juuri laamannin toimivaltaan.

Asianajajaliiton lausunto 3.3.2016
Asianajajaliitto on esittänyt, että käräjänotaareiden nimittämisvalta säilytettäisiin tuomioistuimen päällikkötuomarilla.

Oikeusministeriö toteaa, että keskittämällä käräjänotaareiden haku- ja valintamenettely voidaan poistaa päällekkäistä työtä ja vapauttaa siten tuomioistuinten resursseja niiden ydintehtävien hoitamiseen samalla, kun parannetaan harjoitteluun hakevien oikeusturvaa. Valintakriteerit ja valinnat saadaan yhteismitallisiksi ja läpinäkyviksi ja päästään eroon mahdollisuuksista epäasialliseen vaikuttamiseen. Uudistuksen myötä käräjänotaareiden valinnasta tulisi avoimempaa ja se perustuisi aina hyväksyttäviin, objektiivisesti arvioitavissa oleviin syihin. Koulutuslautakunnan asiantunteva kokoonpano sekä harjoitteluun hakeutuvien suuri määrä takaavat sen, että vuoden pituiseen harjoitteluun löytyy riittävän päteviä henkilöitä.

Resurssit

Korkeimman oikeuden lausunto 1.3.2016
Korkein oikeus on katsonut, että esityksessä resurssit keskitettäisiin asessoreiden ja käräjänotaarien koulutukseen muiden tuomioistuimen palveluksessa olevien koulutuksen jäädessä taka-alalle. Koulutuslautakunnalle ei olla osoittamassa riittäviä resursseja tehtävien hoitamiseksi.

Korkeimman hallinto-oikeuden lausunto 1.3.2016
Korkein hallinto-oikeus on katsonut, että nimitysasioiden määrä tuomioistuimissa kasvaisi merkittävästi, joten lisäresurssit olisivat välttämättömiä.

Vaasan hovioikeuden lausunto 2.3.2016
Vaasan hovioikeus on katsonut, että koulutusjärjestelmän toteuttamiseen osoitetut resurssit ovat riittämättömät. Tämä vaarantaa järjestelmän toimivuuden pitkällä tähtäimellä, eikä järjestelmästä saada kaikkea hyötyä.

Pirkanmaan käräjäoikeuden lausunto 2.3.2016
Pirkanmaan käräjäoikeus on katsonut, että esityksen sisältämät organisatoriset uudistukset ovat kalliita toteuttaa ja ylläpitää.

Valtakunnansyyttäjänviraston lausunto 1.3.2016
Valtakunnansyyttäjänvirasto on esittänyt, että koulutuslautakunnalle osoitettaisiin riittävät resurssit ja rekrytoitaisiin useita kokopäivätoimisia työntekijöitä. Koulutuksen sisällön laadun varmistaminen edellyttää voimakasta panostusta.

Eduskunnan oikeusasiamiehen lausunto 8.3.2016
Oikeusasiamies on katsonut, että resurssien niukkuuden toteamisen vaihtoehtona olisi esittää valtiovallan panostuksen lisäämistä oikeusvaltiota ylläpitäviin, valtion ydintoimintoihin kuuluviin rakenteisiin.

Tuomariliiton lausunto 3.3.2016
Tuomariliitto on katsonut, että ehdotetun koulutusjärjestelmän kustannukset on aliarvioitu eikä esitys anna eduskunnalle riittäviä tietoja sen taloudellisista vaikutuksista.

Lakimiesliiton lausunto 8.3.2016
Lakimiesliitto on katsonut, että ehdotetun koulutusjärjestelmän kustannukset on aliarvioitu.

Oikeusministeriö viittaa perustuslakivaliokunnan lausuntoon 14/2016 ja toteaa että koulutukseen panostaminen parantaa lainkäytön laatua, mikä puolestaan voi vaikuttaa muutoksenhakualttiuteen ja oikeudenkäytön kokonaiskustannuksiin. Ehdotetun koulutusjärjestelmän kustannuksia ovat arvioineet mahdollisimman ammattitaitoisesti ja vastuuntuntoisesti laajapohjainen asiantuntijatyöryhmä sekä henkilöt, joiden työtehtäviin oikeusministeriön koulutustoiminnan järjestäminen kuuluu.

Tuomareiden koulutuksen järjestämisessä asiantuntijatyöryhmä on katsonut perustelluksi ehdottaa koulutuslautakuntaa, joka käyttää täysimääräisesti hyödyksi tuomioistuinten ja lautakunnan muiden tahojen asiantuntemuksen. Professori Mäenpää on myös arvioinut, että lautakunta voi turvata tuomioistuinten riippumattomuutta koulutuksen järjestämisessä virasto-organisaatiota paremmin. Koulutuslautakunta voi toimia myös mahdollisen tuomioistuinviraston perustamisen jälkeen.

Koulutuslautakunnan suunnitteleman koulutuksen järjestämisessä voitaisiin toistaiseksi käyttää jo olemassa olevia oikeushallinto-osaston koulutusyksikön resursseja. Koulutusyksikössä työskentelee kolme koulutussuunnittelijaa ja kolme koulutuskoordinaattoria. Koulutusmenoihin nykyisin osoitettujen määrärahojen osalta todettakoon, että vuonna 2016 oikeusministeriön oikeushallinto-osasto on osoittanut koulutusyksikön käyttöön muiden tuomioistuinten toimintamenomomentilta koulutusmäärärahaa 745 000 euroa.

Asessorien nimittämisistä aiheutuisi korkeimmille oikeuksille jonkin verran lisätyötä, mutta työmäärän lisäys ei kuitenkaan olisi huomattava. Mikäli asessorin virkoja perustettaisiin yhteensä noin 50 kpl ja niiden täyttäminen jakautuisi koulutuksen keston vuoksi tasaisesti kolmelle vuodelle, nimitettävänä olisi vuosittain runsaat 15 asessoria. Jos nimitykset jakautuisivat tuomioistuinlinjoittain jokseenkin tasan, kumpikin korkeimmista oikeuksista käsittelisi vuosittain vajaat 10 asessorin nimitysasiaa. Työtaakkaa

ei siten voine pitää niiden kannalta kohtuuttomana. Esittelijöiden vaihtuvuus tuomioistuimissa on jo nykyisinkin varsin vilkasta, mikä oletettavasti vähentyisi siltä osin kuin esittelijän virkoja korvataan asessorin viroilla.

Koulutusta on jatkossakin tarkoitus tarjota kaikille henkilöstöryhmille. Tuomariliiton lausunnon liitteenä olevaan kustannuslaskelmaan on otettu yksityiskohtaisemmin kantaa tämän lausunnon liitteessä. (Liite 4).

Erittelyvirat

Korkeimman hallinto-oikeuden lausunto 1.3.2016
Korkein hallinto-oikeus on esittänyt, ettei erittelyviroista tulisi luopua ainakaan ilman laajempaa valtiosääntöistä tarkastelua. Erittelyviroista luopumisella on erityinen ja välitön merkitys suhteessa perustuslain 3, 98 ja 99 §:ssä säädettyyn tuomioistuinlaitoksen perusrakenteeseen ja tuomioistuinlaitoksen riippumattomuuteen suhteessa toimeenpanovaltaan. Erittelyvirkajärjestelmä takaa suoraan perustuslakiin liittyen omalta osaltaan sen, että hallintotuomioistuinten virkoja ei ryhdytä hallinnollisin toimin muuttamaan yleisten tuomioistuinten viroiksi tai päinvastoin.

Eduskunnan oikeusasiamiehen lausunto 8.3.2016
Oikeusasiamies on esittänyt, että erittelyviroista ei luovuttaisi ennen kuin on perustettu itsenäinen tuomioistuinvirasto. Erittelyviroista luopuminen merkitsisi oikeusministeriön ja poliittisesti valitun oikeusministerin ohjausvallan kasvamista suhteessa riippumattomiin tuomioistuimiin.

Tuomariliiton lausunto 3.3.2016
Tuomariliitto on esittänyt, että erittelyviroista luovuttaisiin vasta, kun tuomioistuinvirasto on perustettu.

Oikeusministeriö viittaa perustuslakivaliokunnan lausuntoon 14/2016 ja toteaa, että ehdotus ei heikentäisi tuomarin erottamattomuutta tai riippumattomuutta, koska viran perustamis- tai lakkauttamismenettelyllä ei ole merkitystä niiden kannalta. Lisäksi tuomarin virkoja koskeva ohjausvalta on jo nykyisin viime kädessä oikeusministeriöllä. Se, että keskusviraston perustamista koskeva valmistelu on vielä kesken, ei ole riittävä syy lykätä erittelyvelvollisuuden poistamista. Mikäli virasto perustetaan, oikeusministeriön ohjausvalta voitaisiin myös virkojen perustamis- ja lakkauttamisvallan osalta siirtää sille.

Yleisten tuomioistuinten ja hallintotuomioistuinten tuomarin virkoja koskee sama budjettimomentti. Oikeusturvan oikean kohdentamisen takaamiseksi ei ole perusteltua ylläpitää erityistä jakoa niiden välillä, vaan rajallisten resurssien puitteissa on voitava siirtää, lakkauttaa ja perustaa virkoja tarpeen mukaisesti.

Tuomarin asema tuomioistuinlaitoksen uudelleenjärjestelyssä

Tuomariliiton lausunto 3.3.2016
Tuomariliitto on katsonut, että perustuslain 103 § edellyttää, että tuomarille järjestetään toinen tuomarinvirka, mikäli uudelleenjärjestelyn vuoksi hänen virkansa tilalle perustetaan muu kuin tuomarinvirka. Tuomarin virassapysymisoikeus on voimassa myös uudelleenjärjestelytilanteissa, mutta hänellä ei ole velvollisuutta siirtyä virkansa mukana. Vastoin tahtoaan häntä ei voida nimittää muualle siirrettyyn tuomarinvirkaan eikä velvoittaa muun viran tehtäviin.

> ***Oikeusministeriö*** viittaa perustuslakivaliokunnan lausuntoon 14/2016 ja toteaa, että perustuslain 103 §:ssä säädetään, ettei tuomaria saa ilman suostumustaan siirtää toiseen virkaan, ellei siirto aiheudu tuomioistuinlaitoksen uudelleen järjestämisestä. Säännöksestä ei kuitenkaan seuraa, että tuomioistuinlaitoksen uudelleenjärjestämistilanteissa tuomari voitaisiin siirtää vain toiseen tuomarin virkaan tai virkaan, johon liittyy tuomarin viralle ominainen virassapysymisoikeus, mikä on myös nimenomaisesti todettu säännöstä koskevissa esitöissä. Tuomarin virka on kuitenkin ensisijainen ratkaisuvaihtoehto. Jos tuomari kieltäytyy siirtymästä tai vastaanottamasta hänelle uudelleenjärjestelytilanteessa sijoittautumisvaihtoehtojen mukaisesti tarjottua virkaa, ei häntä luonnollisestikaan sellaiseen nimitetä vastoin tahtoaan. Tällaisessa tilanteessa tuomarille tulee voida antaa ero, mikä tosin on vaihtoehdoista viimesijaisin. Tuomari ei suostumuksen antamatta jättämisellä voi estää virkansa siirtoa tuomioistuinlaitoksen uudelleenjärjestelyssä.

Tuomarin toimiminen toisessa tuomioistuimessa

Pirkanmaan käräjäoikeuden lausunto 2.3.2016
Pirkanmaan käräjäoikeus on katsonut, ettei ehdotus tuomarin siirtymisestä tilapäisenä resurssiapuna toiseen tuomioistuimeen ole hyväksyttävä. Tuomioistuinten riippumattomuus edellyttää, ettei ylempi tuomioistuin voi puuttua niiden resurssien käyttöön. Valmistelussa tulisi myös selvittää, miten siirtyminen vaikuttaisi lähtötuomioistuimeen.

Asianajajaliiton lausunto 3.3.2016
Asianajajaliitto on esittänyt, että tuomarin siirtyminen resurssiavuksi voisi tapahtua myös ilman tuomarin suostumusta, mutta tällä olisi asiassa muutoksenhakuoikeus ylempään tuomioistuimeen. Suostumuksen edellyttäminen saattaisi vaikeuttaa resurssiavun saamista ruuhkautuneisiin tuomioistuimiin.

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, että lakiin ei voida ottaa yksityiskohtaisia säännöksiä siitä, miten työjärjestelyt lähtötuomioistuimessa tulisi hoitaa. Se kangistaisi menettelyä. Toisessa tuomioistuimessa toimimisen aiheuttamat käytännön järjestelyt selvitettäisiin samalla, kun lähtötuomioistuin harkitsee suostumustaan pyyntöön. Muutoksenhakuprosessi pitkittäisi päätöksentekoa liikaa ottaen huomioon, että säännöksen tarkoituksena on tuoda tarvittavaa resurssiapua joustavasti.

Tuomarin toimiminen esittelijänä

Korkeimman oikeuden lausunto 1.3.2016
Korkein oikeus on katsonut, ettei ole olemassa tarvetta sille, että korkeimman oikeuden jäsen voisi toimia asian esittelijänä.

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, että ehdotettu säännös ei velvoita korkeimman oikeuden jäsentä toimimaan esittelijänä, mutta mahdollistaa sen, mikäli korkein oikeus haluaa kehittää työmenetelmiään tällä tavoin.

Tuomarin toimivallan jatkuminen

Perustuslakivaliokunnan lausunto 14/2016 vp
Perustuslakivaliokunta on katsonut, että lakivaliokunnan on vielä harkittava tuomioistuinlain 16 luvun 3 §:n täsmentämistä niin, että siitä paremmin kävisivät ilmi lainkohdan perusteluissa esiin tuodut näkökohdat asian varsinaisesta ratkaisemisesta ennen tuomarin virkasuhteen päättymistä.

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, että säännöksen muotoilu on ollut tuomioistuinlakityöryhmässä erityisen haasteellinen tehtävä, koska siinä on jouduttu ottamaan huomioon eri tuomioistuinten oikeudenkäyntimenettelyt.

Lain soveltamisalan rajaus / asian jakaminen ja uudelleen jakaminen

Korkeimman hallinto-oikeuden lausunto 1.3.2016
Korkein hallinto-oikeus on esittänyt, että tuomioistuinlain ja korkeimpia oikeuksia koskevien lakien välinen soveltamisala tulisi laissa rajata olennaisesti selkeämmällä tavalla kuin nyt on tehty lakiehdotuksen 1 §:n 2 momentissa. Lisäksi asioiden jakamista ja uudelleen jakamista koskevia säännöksiä ei tulisi soveltaa hallintotuomioistuimiin eikä etenkään korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Tarkkoja jakoperusteita ei voida määrätä työjärjestyksessä järjestelmän tehokkuuden vaarantumatta. Sääntely lisäisi kaavamaisuutta ja joustamattomuutta. Edelleen korkein hallinto-oikeus on esittänyt, että tuomioistuinlain 4 luvun 1 § muutettaisiin seuraavaan muotoon ja ettei hallinto-oikeuslain 3 §:ää kumottaisi: ”Hallinto-oikeus käsittelee ja ratkaisee ne hallinto-oikeudelliset valitukset, hallintoriita-asiat ja muut asiat, joista säädetään hallintolainkäyttölaissa (586/1886) tai muussa laissa.”

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, että soveltamisala ilmenee ehdotetusta laista ja yksilöidymmin hallituksen esityksen perusteluista. Tuomioistuinlaki on 1 luvun 1 §:n 2 momentin nojalla toissijainen ylimmistä tuomioistuimista annettuihin lakeihin nähden. Säännöstä koskevien yksityiskohtaisten perustelujen (s. 66) mukaan tuomioistuinlain yleiset säännökset tuomioistuimista ja tuomareista koskisivat ylimpiä tuomioistuimia. Eri tuomiois-

tuimia ja niiden johtamista ja hallintoa koskevia säännöksiä ei sovellettaisi ylimpiin tuomioistuimiin lukuun ottamatta asioiden jakamista ja uudelleenjakamista koskevia 8 luvun 7 ja 8 §:ää sekä toimintakertomusta koskevaa 10 §:ää. Lain säännöksiä tuomareiden velvollisuuksista (9 luku), kelpoisuusvaatimuksista ja nimittämisestä (10—12 luvut) samoin kuin tuomarinvalintalautakunnasta (20 luku), kirjallisesta varoituksesta ja virantoimituksesta pidättämisestä (15 luku), virkasuhteen päättymisestä (16 luku) sekä muutoksenhausta näissä asioissa (23 luku) sovellettaisiin korkeimpien oikeuksien jäseniin.

Lisäksi esimerkiksi osastorakennetta koskevan 8 luvun perusteluissa (s. 78) on todettu: ”Luvussa säädettäisiin tuomioistuimen johtamisesta ja hallinnosta, asioiden jakamisessa noudatettavasta menettelystä sekä työjärjestyksestä ja toimintakertomuksesta. Koska korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden johtamisesta, hallinnosta ja työjärjestyksestä säädettäisiin jatkossakin niitä koskevissa laeissa, lukua ei sovellettaisi ylimpiin tuomioistuimiin. Poikkeuksena tästä olisivat luvun 7 ja 8 § asioiden jakamisesta ja uudelleen jakamisesta sekä 10 §:n säännös toimintakertomuksen laatimisesta. Näitä säännöksiä olisi sovellettava myös korkeimmassa oikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa.” Edelleen 14 luvun perusteluissa (s. 96) on todettu: ”Luvussa olisi uusi säännös, joka mahdollistaisi tuomarin toimimisen toisessa tuomioistuimessa myös muissa tilanteissa. Sääntely ei näiltä osin koskisi korkeimman oikeuden eikä korkeimman hallinto-oikeuden tuomareita. - - Lukuun otettaisiin myös nykyisin virkamieslaissa oleva säännös tuomarin siirtämistä tuomioistuinlaitoksen uudelleenjärjestelyssä. Säännös koskisi kaikkia tuomioistuimia.”

Asioiden jakamista ja uudelleen jakamista koskevien säännösehdotusten osalta ***oikeusministeriö*** toteaa, että tuomioistuimen riippumattomuus edellyttää, että asiat jaetaan ennalta määrättyjä ja hyväksyttäviä perusteita noudattaen. Jokaisella on oikeus saada asiansa ratkaistuksi riippumattomasti ja puolueettomasti eikä kenelläkään voi olla oikeutta valita tuomariaan. Tuomarin riippumattomuuden takaaminen edellyttää myös, ettei hänelle jaettua asiaa jaeta uudelleen ilman hyväksyttävää syytä. Asioiden jakamisella ei saa pyrkiä vaikuttamaan asiassa tehtävän ratkaisun sisältöön. Tämä koskee yhtä lailla ylempiä kuin alempiakin oikeusasteita.

Asioiden jakamisessa noudatettavista periaatteista on laadittu useita kansainvälisiä suosituksia, joiden voidaan katsoa edustavan yleisesti hyväksyttyjä eurooppalaisia standardeja. Useissa valtioissa on lakiin otettu säännökset asioiden jakamisesta tuomareille. Suomessa tällaisia säännöksiä ei kuitenkaan ole muualla kuin käräjäoikeusasetuksessa. Erityisiä ongelmakohtia asioiden jaossa ei ole ilmennyt, mutta järjestelmän ongelmana voidaan pitää tiettyä läpinäkyvyyden puutetta ja sitä, että asiaa on käsitelty hyvin erilaisin tavoin eri työjärjestyksissä. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on kantelun johdosta vuonna 2006 esittänyt oikeusministeriön harkittavaksi, olisiko syytä säätää käräjätuomarin käsiteltäväksi jaetun jutun siirtämisen edellytyksistä sekä mahdollisesti myös tuomioistuimen asiajaon perusteista lain tasolla ja nykyistä käräjäoikeusasetusta täsmällisemmin.

Työjärjestys on sinällään julkinen asiakirja, joten on mahdollista, että joku kansalainen haluaa sen nähtäväkseen. Laki ei kuitenkaan edellytä muuta kuin kirjaamaan jakoperusteet työjärjestykseen, joten kunkin tuomioistuimen omaan harkintaan jää se, kuinka

tarkat jakoperusteet työjärjestykseen kirjataan. Valitukset ”väärin jaetuista jutuista” eivät ole todennäköisiä. Ottaen erityisesti huomioon sen, mitä korkein hallinto-oikeuskin on todennut joustavasta menettelystä ja yhteisymmärryksen löytymisestä uudelleen jakamista edellyttävissä tilanteissa, kovin suurta työmäärää ei aiheutune siitä, että asian siirtämisestä toiselle tuomarille tehtäisiin perusteltu päätös.

Tuomioistuinlain 4 luvun 1 § vastaisi voimassa olevan hallinto-oikeuslain 3 §:ää. Esityksen mukaan kyseinen pykälä kuuluisi seuraavasti: ” Hallinto-oikeus käsittelee ja ratkaisee ne hallinto-oikeudelliset valitukset, hallintoriita-asiat ja muut asiat, jotka säädetään kuuluviksi sen toimivaltaan hallintolainkäyttölaissa (586/1996) tai muussa laissa.” Korkeimman hallinto-oikeuden esittämä sanamuoto ei tästä juuri eroa. Hallinto-oikeuslaki jätettäisiin esityksen mukaan voimaan siltä osin kuin siinä säädetään hallinto-oikeuden päätösvaltaisesta kokoonpanosta. Myös eräitä muita asioiden käsittelyyn liittyviä yleisiä säännöksiä säilytettäisiin hallinto-oikeuslaissa. Hallinto-oikeuslain 3 § kumottaisiin, koska säännös sijoitettaisiin edellä mainituin tavoin tuomioistuinlain 4 lukuun.

Asian jakaminen ja uudelleen jakaminen

Korkeimman oikeuden lausunto 1.3.2016
Korkein oikeus on katsonut, että tuomioistuinlain 8 luvun 8 § ei ole onnistunut siltä osin, kuin siinä annetaan merkitystä asianomaisen tuomarin tahdolle asioiden uudelleen jakamiseen vaikuttavana perusteena. Asianosaisen oikeusturva edellyttää, että uudelleen jakamisen peruste ainakin kirjataan riippumatta siitä, suostuuko tuomari uudelleen jakamiseen vai ei.

Itä-Suomen hallinto-oikeuden lausunto 22.2.2016
Itä-Suomen hallinto-oikeus on katsonut, ettei ole tarkoituksenmukaista säätää lailla niistä perusteista, joilla tuomarille jo jaettu asia voitaisiin jakaa uudelleen toiselle tuomarille. Tämä ei liity tuomarin riippumattomuuteen, vaan kyse on työnjohtoon ja -valvontaan liittyvästä asiasta. Tuomarin riippumattomuus liittyy tuomiovallan käyttämiseen. Virkamiehinä tuomarit ovat muutoin velvollisia noudattamaan työnjohto- ja valvontamääräyksiä. Tuomioistuinlain 8 luvun 8 § vain lisäisi byrokratiaa. Se on myös jossakin määrin ristiriidassa 8 luvun 6 §:n kanssa. Osaston johtajalla tulisi olla päällikkötuomarin ohella oikeus päättää osastollaan asian uudelleen jakamisesta.

Oikeusministeriö toteaa, että tuomarin riippumattomuuden takaaminen edellyttää, ettei hänelle jaettua asiaa jaeta uudelleen ilman hyväksyttävää syytä. Sääntely on tarpeen, jotta voidaan varmistaa, ettei tuomarilta evätä mahdollisuutta jutun ratkaisemiseen epäasiallisista syistä. Näin ollen ehdotettu säännös liittyy tuomarin riippumattomuuteen. Tuomioistuin 8 luvun 8 §:n 2 momentissa tarkoitettu päätös koskee hyvin poikkeuksellista toimenpidettä, ja siksi on perusteltua, että päätöksen tekisi päällikkötuomari tai ylimmissä tuomioistuimissa presidentti. Oikeusministeriö viittaa lisäksi edellä lain soveltamisalan yhteydessä todettuun ja korostaa eduskunnan oikeusasiamiehen lausumaa sääntelyn tarpeellisuudesta.

On oletettavaa, että tuomari, joka esimerkiksi vaihtaa työpaikkaa, sairastuu pitkäaikaisesti, on esteellinen tai jää eläkkeelle, suostuu siihen, että hänelle jaettu juttu voidaan

jakaa uudelleen toiselle tuomarille. Uudelleen jakamista ei ole syytä tehdä liian byrokraattiseksi. Uudelleen jakamisen perusteen kirjaamiselle esimerkiksi tuomioistuimen diaariin ei ole estettä ja näin käytännössä voidaan toimia jo nykyään.

Päällikkötuomarit

Korkeimman oikeuden lausunto 1.3.2016
Korkein oikeus on katsonut, ettei päällikkötuomareiden virkojen määräaikaistamiselle ole painavia syitä. Määräaikaistaminen saattaisi vähentää virkojen houkuttelevuutta. Pitkään päällikkötuomarina olleen tuomarin siirtyminen lainkäyttötehtäviin saattaa olla vaikeaa ja aiheuttaa jännitteitä työyhteisössä. Lisäksi sijaisuusjärjestelyt ketjuuntuisivat ja aiheuttaisivat ylimääräisiä nimityspäätöksiä.

Markkinaoikeuden lausunto 1.3.2016
Markkinaoikeus on katsonut, että päällikkötuomarivirkojen määräaikaistaminen tuottaisi enemmän ongelmia kuin hyötyjä, eikä muutokseen olisi käytännössä tarvettakaan. Määräaikaisuus käytännössä sulkisi päällikkövirat tuomioistuimen ulkopuolisista hakijoista ja lisäisi määräaikaisten tuomareiden määrää. Pitkät virkavapausketjut ja viransijaisuudet heikentäisivät työskentelyn tasoa ja tehokkuutta.

Pirkanmaan käräjäoikeuden lausunto 2.3.2016
Pirkanmaan käräjäoikeus on esittänyt, että päällikkötuomarin viran määräaikaistamista koskevaa ehdotusta valmisteltaisiin lisää erityisesti perustuslain näkökulmasta. Tarvetta määräaikaistamiselle ei ole.

Apulaisprofessori Melanderin lausunto 9.3.2016
Apulaisprofessori Melander on esittänyt, että päällikkötuomarit nimitettäisiin myös jatkossa vakinaisiin virkasuhteisiin. Vaikka ehdotettu järjestely vaikuttaa lähtökohtaisesti täyttävän toimikauden kestoa ja virassapysymisoikeutta koskevat perustuslain ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen asettamat vähimmäisedellytykset, päällikkötuomarin virkaa ei voida rinnastaa muihin valtionhallinnon johdon tehtäviin. Riippumattomuuden arvioinnissa korostuu ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella se, näyttääkö tuomioistuin riippumattomalta.

Oikeusministeriö toteaa, että päällikkötuomareiden tehtävien määräaikaistamista puoltavat samat syyt kuin yleensä muutettaessa valtionhallinnon johdon tehtäviä määräaikaisiksi. Tuomioistuinten yksikkökoot ovat rakenneuudistusten vuoksi kasvaneet, ja samalla päällikkötuomareiden tehtävät ovat tulleet aikaisempaa vaativammiksi ja aikaa vieviksi. Yleisen taloudellisen kehityksen vuoksi tuomioistuinten on kyettävä tarjoamaan oikeusturvaa entistä niukemmin voimavaroin. Tämä edellyttää, että tuomioistuinten toiminta on järjestetty siten, että jokainen tuomioistuin toimii mahdollisimman tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Lisäksi päällikkötuomarin valta on viimeisten vuosien aikana kasvanut, ja sitä ehdotetaan lisättäväksi jonkin verran edelleen. Vaatimusten ja toisaalta myös vallan kasvaessa päällikkötuomareiden kykyä ja edellytyksiä johtaa tuomioistuinta muuttuvissa olosuhteissa mahdollisimman tehokkaasti on voitava aika ajoin arvioida. Johtamisen laatu ja tehokkuus voidaan varmistaa nykyistä paremmin, mikäli päällikkötuomarit nimitetään virkoihinsa määräajaksi. Tuomarin asemalta

edellytettävä pysyvyys ei koske samalla tavoin tuomioistuimen johtamistehtäviä, jos niitä hoitavalla on riippumattomuus tuomarina. Tuomarin riippumattomuutta vahvistavasta oikeudesta tulla nimitetyksi tuomarin virkaan pysyvästi on erotettava tuomarin oikeus toimia tuomarinuransa aikana tietyssä erityistehtävässä, kuten johtajana. Useissa Euroopan maissa päällikkötuomarit nimitetään määräajaksi. päällikkötuomareiden nykyistä suurempi liikkuvuus ja vaihtuvuus voivat hyödyttää tuomioistuinten kehittämistä ja uudistamista. Päällikkötuomari voi myös itse olla halukas luopumaan johtamis- ja hallintotehtävistä.

Eduskunnan oikeusasiamiehen lausunto 8.3.2016

Oikeusasiamies on esittänyt, että tuomioistuinlain 8 luvun 2 §:ään lisättäisiin nykyistä käräjäoikeusasetuksen 12 §:ää vastaava säännös päällikkötuomarin velvollisuudesta valvoa, että asiat käsitellään huolellisesti ja nopeasti. Tällöin päällikkötuomarin virkavastuu ei kaventuisi nykyisestä.

Oikeusministeriö toteaa, että esitetyn tuomioistuinlain 8 luvun 2 §:n mukaan päällikkötuomari huolehtii tuomioistuimen toimintakyvystä ja sen kehittämisestä. Hän asettaa tuomioistuimen tulostavoitteet ja huolehtii niiden toteutumisesta. Tähän sisältyy myös asioiden joutuisa käsittely.

Oikeushallinnon henkilökunta OHK ry:n lausunto 1.3.2016

OHK ry on esittänyt, että päällikkötuomarin virkojen lisäksi muutkin tuomioistuinten ylimmän johdon virat olisivat määräaikaisia. Määräajan pituus on valtionhallinnon johtoa koskevissa eri uudistushankkeissa katsottu viideksi vuodeksi. Päällikkötuomareilla ei tulisi olla muita laajempaa palkkaturvaa.

Oikeusministeriö toteaa, että muiden kuin ylimpien tuomioistuinten osastojen johtajien tehtävät ovat määräaikaisia. Kansliapäälliköt nimitetään vakituisesti. Oikeusministeriö on 3.3.2016 asettanut työryhmän (OM 5/39/2015), jonka tehtävänä on laatia selvitys tuomioistuinten hallinto- ja kansliapäälliköiden sekä muun hallintohenkilöstön toimenkuvien kehittämistarpeesta. Työryhmän tehtäviin kuuluu muun ohella arvioida, tulisiko työ hoitaa vakinaisesti vai määräaikaisesti. Työryhmä on asetettu toimikaudeksi 15.3.–31.12.2016.

Vaihtoehtoina päällikkötuomarin toimikaudeksi on arvioitu viiden tai seitsemän vuoden toimikautta, joka olisi uusittavissa. Seitsemän vuoden toimikautta puoltaa erityisesti se, että pysyvien muutosten toteuttaminen perinteikkäissä ja edelleen kasvavissa tuomioistuinyksiköissä saattaa viedä vuosia. Osa tarpeellisista uudistuksista saattaisi jäädä toteuttamatta, mikäli päällikkötuomarin toimikausi päättyisi kesken uudistustyön. Toimikauden lähestyessä loppuaan päällikkötuomari ei myöskään välttämättä enää lähtisi toteuttamaan arvionsa mukaan kriittisen vastaanoton saavaa muutoshanketta, vaikka mieltäisikin sen tuomioistuimen toiminnan kannalta tärkeäksi. Kokonaisuutena arvioiden seitsemän vuoden toimikautta on siten pidettävä lyhyempää toimikautta tarkoituksenmukaisempana vaihtoehtona.

Vaikka valmistelun aikana esillä olikin ollut vaihtoehto, jossa lainkäyttötehtäviin siirtyneelle päällikkötuomarille olisi maksettu päällikkötuomarin palkkaa kahden vuoden ajan, tätä ei ole hallituksen esityksessä ehdotettu. Valtionhallinnossa yleisenä lähtökoh-

tana on pidettävä, että samoista tehtävistä maksetaan samaa korvausta. Päällikkötuomarin korkeampi palkka perustuu viranhoitoon liittyviin tehtäviin. Lainkäyttötehtäviin siirtyneen päällikkötuomarin johtamistehtävä on päättynyt.

Professori Mäenpään lausunto 3.3.2016

Professori Mäenpää on esittänyt, että tuomioistuinlain 1 tai 8 lukuun otettaisiin säännös siitä, että tuomioistuimen hallinnollisen johtamisen tehtävänä on luoda edellytykset sille, että oikeudenmukainen oikeudenkäynti ja oikeusturvan takeet toteutuvat tuomioistuimen toiminnassa. Tuomioistuimen toiminta, tuloksellisuus ja tulostavoitteet on siten mitoitettava ja määriteltävä ensisijaisesti näiden perustavoitteiden toteuttamiseksi.

Oikeusministeriö toteaa, että Mäenpää on kiteyttänyt johtamisen perustavoitteet hyvin. Esitetty säännös ei kuitenkaan ole välttämätön.

Suomen Asianajajaliiton lausunto 3.3.2016

Asianajajaliitto on katsonut, että yksityiskohtaiset esitykset siitä, kuka ja miten arvioi päällikkötuomarin johtamista, jäävät esityksessä auki.

Oikeusministeriö toteaa esityksessä tarkoitetun, että päällikkötuomarin johtamisen laatu tulisi arvioiduksi normaalissa tuomareiden nimittämismenettelyssä tuomarinvalintalautakunnan toimesta, kun päällikkötuomarin tehtävään seitsemän vuoden toimikaudeksi nimitetty päällikkö hakee uutta toimikautta tai päällikkötehtävää.

Johtoryhmä

Vaasan hovioikeuden lausunto 2.3.2016

Vaasan hovioikeus on esittänyt, että johtoryhmä säädettäisiin pakolliseksi. Tämä olisi perusteltua ainakin yleisten tuomioistuinten osalta käräjäoikeusverkoston jatkokehittämisen myötä. Lisäksi on epäjohdonmukaista, että virastojen velvollisuus käsitellä asioita yhteistoimintamenettelyssä on laajempi kuin ehdotetussa johtoryhmää koskevassa sääntelyssä.

Oikeusministeriö ei pidä johtoryhmän pakolliseksi säätämistä perusteltuna, koska tuomioistuimet ovat erikokoisia. Esimerkiksi Ahvenanmaan käräjäoikeus ja työtuomioistuin ovat hyvin pieniä tuomioistuimia. Johtoryhmän tehtäviä ei ole tarkoituksenmukaista luetella yksityiskohtaisesti laissa, vaan niistä määrättäisiin tarkemmin tuomioistuimen työjärjestyksessä. Johtoryhmässä käsiteltäisiin tuomioistuimen johtamista, hallintoa ja taloutta sekä toimintaa ja henkilöstöä tai niiden kehittämistä koskevat merkittävät asiat. Tällaisina asioina on pidettävä esimerkiksi nykyisin organisaatioasetuksien perusteella johtoryhmässä käsiteltäviä asioita, kuten esitys tulostavoitteeksi, talousarvioksi sekä erinäisiä henkilöstöä ja tuomioistuimen toimintaa koskevia suunnitelmia. Näistä moni on lain mukaan käsiteltävä myös yhteistoimintamenettelyssä (laki yhteistoiminnasta valtion virastoissa ja laitoksissa, 1233/2013).

Markkinaoikeuden lausunto 1.3.2016
Markkinaoikeus on esittänyt, että tuomioistuinlain 11 luvun 10 §:ään lisättäisiin 4 kohta seuraavasti: ”markkinaoikeudessa ylituomari johtoryhmää tai, jos markkinaoikeudessa ei ole johtoryhmää, vakinaisia tuomareita kuultuaan”, jolloin menettely säilyisi voimassa olevaa vastaavana.

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, että markkinaoikeus on kooltaan sellainen tuomioistuin, jossa johtoryhmän olemassaoloa voidaan pitää perusteltuna.

Oikeushallinnon henkilökunta OHK ry:n lausunto 1.3.2016
OHK ry on esittänyt, että lakiin otettaisiin säännös, jonka mukaan johtoryhmässä olisi myös kanslia-henkilöstön edustus.

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, että ehdotetun tuomioistuinlain 8 luvun 1 §:n perusteella johtoryhmään kuuluisivat nykyistä vastaavasti ainakin päällikkötuomari, osastojen johtajat sekä kansliapäällikkö. Tarpeen mukaan johtoryhmässä voisi olla myös muita henkilöstön edustajia. Tästä määrättäisiin työjärjestyksessä.

Työjärjestys

Pirkanmaan käräjäoikeuden lausunto 2.3.2016
Pirkanmaan käräjäoikeus on katsonut, että työjärjestykset voivat paisua laajoiksi ja niihin saatetaan ottaa lain, asetusten tai muiden määräysten kanssa ristiriitaisia määräyksiä, mikäli asetustasosta luovutaan esitetyllä tavalla. Toisaalta esimerkiksi juttujen jakamisesta olisi riittävää määrätä työjärjestyksessä.

Tuomariliiton lausunto 3.3.2016
Tuomariliitto on esittänyt, ettei työjärjestyssääntelyn käyttöalaa laajennettaisi esitetyllä tavalla. Se lisäisi päällikkötuomarin valtaa ja heikentäisi tuomioistuinten sisäistä riippumattomuutta. Lisäksi käytännöt eri tuomioistuimissa voisivat muodostua erilaisiksi ilman perusteltua syytä.

> ***Oikeusministeriö*** viittaa perustuslakivaliokunnan lausuntoon 14/2016 ja toteaa, että esityksen yhtenä tavoitteena on korostaa tuomioistuinten itsenäistä asemaa ja vastuuta toimintansa järjestämisestä. Asetuksilla ei enää säädettäisi tuomioistuinten toiminnasta. Selvää on, ettei työjärjestyksellä voida poiketa laissa säädetystä. Toisaalta ei ole tarpeen säätää lailla asioista, joissa kevyempi sääntelytaso riittää. Työjärjestyksen merkityksen korostuminen edellyttää, että työjärjestys on julkinen ja helposti kaikkien saatavilla. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että sen tulisi olla nähtävillä tuomioistuimen tai tuomioistuinlaitoksen kotisivuilla sekä nähtävillä myös tuomioistuimen asiakastiloissa.

Kansliapäällikkö ja muu hallintohenkilöstö

Pirkanmaan käräjäoikeuden lausunto 2.3.2016
Pirkanmaan käräjäoikeus on esittänyt, että käräjäoikeuden hallintopäällikön kelpoisuusvaatimuksena tulisi olla ylempi oikeustieteellinen tutkinto.

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, että hallintohenkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ei ole yleensä säädetty laissa. Esityksen mukaan tuomioistuimen työjärjestyksessä voitaisiin määrätä, että kelpoisuusvaatimuksena hallintopäällikön virkaan olisi soveltuva korkeakoulututkinto. Työjärjestysmääräysten antaminen ei kuitenkaan olisi välttämätöntä. Valtionhallinnossa yleisesti noudatetun käytännön mukaisesti riittävää olisi määritellä kelpoisuusvaatimukset kunkin täytettävänä olevan viran hakuilmoituksessa. Tarkoituksena on ollut, että kelpoisuusvaatimukset voivat olla lievemmät niissä tuomioistuimissa, joissa ei säännönmukaisesti valmistella runsaasti nimitysasioita.

Valtiovarainministeriön lausunto 2.3.2016
Valtiovarainministeriö on katsonut, että hallintohenkilöstön viroista ei tule säätää lailla. Ehdotetun tuomioistuinlain 19 luvun 5 §:n säännös siitä, että kelpoisuusvaatimuksista voitaisiin määrätä työjärjestyksessä, ei ole perustuslain tai valtion virkamieslain 8 §:n mukainen. Lisäksi kansliapäällikön virkanimikkeen käyttöön ei tulisi laajentaa, vaan nimikkeeksi tulisi muuttaa hallintojohtaja tai -päällikkö.

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, että hallintopäällikön ja muiden vastaavien hallinnollisten virkojen kelpoisuusvaatimuksista ei säädettäisi laissa. Työjärjestysmääräystä on pidetty hyväksyttävänä valtiontalouden tarkastusvirastoa koskevassa lainsäädännössä (ks. HE 39/2000 vp s. 29, PeVL 19/2000 vp s. 5). Myös korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden kansliahenkilöstön kelpoisuusvaatimuksista on määräyksiä työjärjestyksissä. Kansliapäällikkö on hallintojohtajan perinteinen virkanimike korkeimmissa oikeuksissa, hovioikeuksissa ja vakuutusoikeudessa.

Oikeushallinnon henkilökunta OHK ry:n lausunto 1.3.2016
OHK ry on esittänyt, että hallintohenkilöstön viroista ei tule säätää lailla. Toisaalta virkakohtaisista kelpoisuusvaatimuksista on säädettävä vähintään valtioneuvoston asetuksella.

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, että esitetyt tuomioistuinlain 19 luvun säännökset muusta henkilöstöstä eivät koskisi ylimpiä tuomioistuimia. Kansliapäällikön viran osalta kelpoisuusvaatimukset määriteltäisiin laissa, toisin kuin muun hallintohenkilöstön virkojen osalta. Virkamieslain 8 §:n 4 momentin mukaan viran erityisistä kelpoisuusvaatimuksista voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella, jollei niistä ole säädetty lailla. Koska tuomioistuimista ei enää säädettäisi asetuksella, lakiin otettaisiin virkamieslain säännöstä vastaava valtuutus määrätä kelpoisuusvaatimuksista työjärjestyksellä. Tätä on pidetty hyväksyttävänä valtiontalouden tarkastusvirastoa koskevassa lainsäädännössä (ks. HE 39/2000 vp s. 29, PeVL 19/2000 vp s. 5). Myös korkeimman oikeuden ja kor-

keimman hallinto-oikeuden kansliahenkilöstön kelpoisuusvaatimuksista on määräyksiä työjärjestyksissä.

Virkavapaus ja sijaisuudet

Pirkanmaan käräjäoikeuden lausunto 2.3.2016
Pirkanmaan käräjäoikeus on katsonut, että tuomioistuinlaissa tulisi olla nimenomainen säännös, jonka mukaan virkavapauden myöntäminen muille kuin tuomareille voitaisiin työjärjestyksellä osoittaa esimerkiksi hallintopäällikön tehtäväksi.

Oikeusministeriö toteaa, että muiden kuin tuomareiden virkavapauden osalta nykyisin noudatettavaan menettelyyn ei ole esitetty muutoksia.

Hovioikeuden suorittama käräjäoikeuksien valvonta

Pirkanmaan käräjäoikeuden lausunto 2.3.2016
Pirkanmaan käräjäoikeus on esittänyt, että hovioikeuksien ei tulisi voida valvoa käräjäoikeuksien hallintoa. Hovioikeudet valvovat lainkäytön yhdenmukaisuutta ja ohjaavat tuomitsemistoimintaa antamillaan ratkaisuilla.

Oikeusministeriö viittaa perustuslakivaliokunnan lausuntoon 14/2016 ja toteaa, että esitetty tuomioistuinlain 3 luvun 2 §:n 1 momentti vastaisi asiallisesti voimassa olevaa hovioikeuslain 2 §:n 3 momentin säännöstä, jonka mukaan hovioikeus valvoo alaistensa tuomioistuinten toimintaa ja ryhtyy tarvittaessa toimenpiteisiin epäkohtien poistamiseksi. Sääntely säilytettäisiin siten voimassa olevaa vastaavana. Hovioikeuksille nykyisin kuuluvan valvontatehtävän arviointi on suljettu valmistelun ulkopuolelle. Näin ollen ja koska Suomessa ei ole käytössä erillistä tuomareiden kurinpidosta huolehtivaa toimielintä, hovioikeuden valvontatehtävä on tässä yhteydessä tarpeen säilyttää. Sen tarkistamistarpeet voidaan arvioida erikseen.

Toimintakertomus

Korkeimman hallinto-oikeuden lausunto 1.3.2016
Korkein hallinto-oikeus on esittänyt, että tuomioistuinlain 8 luvun 10 §:n säännöstä ei otettaisi lakiin. Säännös on epämääräinen kertomuksen perusajatuksen ja -sisällön sekä kohderyhmien suhteen. Nykyisten viestintätapojen monimuotoisuuden vuoksi yleinen viestintää ja tiedottamista koskeva joustava säännös olisi mielekkäämpi. Lisäksi se on katsonut, että ehdotetun 10 §:n 1 momentin toisen virkkeen sanamuoto ”Tuomioistuimet voivat laatia myös yhteisen toimintakertomuksen.” on

tulkinnanvarainen sen suhteen, onko tuollainen kertomus laadittava oman kertomuksen lisäksi, vai voiko se korvata kunkin tuomioistuimen erilliskertomukset.

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, että toimintakertomuksen laatiminen on perusteltua, koska tuomioistuinten toiminta rahoitetaan julkisin varoin. Tuomioistuimet voisivat laatia sen myös yhdessä eli erilliskertomusten sijasta voitaisiin laatia yhteinen kertomus. Mikäli säännöksen katsotaan tältä osin olevan epäselvä, oikeusministeriö ei vastusta sanamuodon selkeyttämistä. Toimintakertomuksen tulisi sisältää ainakin tärkeimmät tuomioistuimen toimintaa koskevat tunnusluvut, tiedot asioiden käsittelyajoista sekä toiminnan tuloksellisuudesta.

Käräjätuomarin viran täyttäminen

Vaasan hovioikeuden lausunto 2.3.2016
Vaasan hovioikeus on esittänyt, että käräjätuomareiden nimitysmenettelyä yksinkertaistettaisiin ja selkeytettäisiin tai että ainakin säilytettäisiin nykymenettely siten, että hovioikeus julistaa viran haettavaksi. Tätä puoltavat käytännön syyt, sillä hovioikeus laatii hakijoista ansioyhteenvedon, jota käräjäoikeus hyödyntää omassa lausunnossaan. Hakemusten osoittaminen käräjäoikeudelle johtaisi hakemusten toimittamiseen edestakaisin tuomioistuinten välillä tai vaihtoehtoisesti kaksinkertaiseen työhön, kun käräjäoikeus ryhtyisi laatimaan oman yhteenvetonsa.

Pirkanmaan käräjäoikeuden lausunto 2.3.2016
Pirkanmaan käräjäoikeus on esittänyt, että kaksiportaisesta lausuntomenettelystä luovuttaisiin käräjätuomarin virkojen täytössä. Viran haettavaksi julistaneen käräjäoikeuden tulisi olla ainoa lausunnonantaja, ja lausunto tulisi toimittaa suoraan tuomarinvalintalautakunnalle. Ylempi tuomioistuin voisi pyydettäessä antaa sivulausunnon tuntemistaan hakijoista.

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, että nimittämistä koskeva sääntely vastaisi pääosin voimassa olevaa, ja näin olisi myös ansioyhdistelmien tekemisen osalta. Hovioikeuden ja käräjäoikeuden välistä yhteydenpitoa ja selvittelyä aiheutuu myös nykyisessä menettelyssä, koska käräjäoikeuden virkojen täyttäminen voi edellyttää täyttölupaa ja hovioikeuden on selvitettävä lupatilanne ennen viran julistamista haettavaksi.

Tuomarinvakuutus

Pirkanmaan käräjäoikeuden lausunto 2.3.2016
Pirkanmaan käräjäoikeus on esittänyt, että tuomioistuinlain 1 luvun 7 §:n 2 momentti muutetaan kuulumaan: ”Vakuutus annetaan asianomaisessa tuomioistuimessa. Sen voi myös aina antaa käräjäoikeudessa.” Vakuutuksen sijasta voitaisiin käyttää termiä vala, koska sillä ei enää ole yhteyttä uskontoon ja koska sillä voimakkaampi uskottavuussisältö kuin vakuutuksella.

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, että myös todistajan valasta on luovuttu (HE 46/2014 vp, lait 732—758/2015 vp). Esitetty terminologia vastaa todistajan vakuutusta koskevaa uudis-

tusta. Hallituksen esityksen (HE 46/2014 vp) sivuilla 35–36 esitetyt perusteet soveltuvat pitkälti myös tuomarinvalaan. Tuomioistuinlain 1 luvun 7 §:n 2 momentti ei oikeusministeriön käsityksen mukaan sisällä mitään sekaannusvaaraa eikä kieliasun muuttamiseen ole aihetta.

Kielituomarin virat muissa tuomioistuimissa kuin käräjäoikeudessa

Pirkanmaan käräjäoikeuden lausunto 2.3.2016
Pirkanmaan käräjäoikeus on katsonut, että hovioikeuksien rakenneratkaisut ja lukumäärä tulisi selvittää ennen kuin kielituomarin virkoja koskevia ratkaisuja tehdään.

Oikeusministeriö toteaa, että ehdotus kielituomareiden virkojen sijoittamisesta myös muihin kaksikielisiin tuomioistuimiin kuin käräjäoikeuksiin on kuulunut jo aiemmin annettuun osaesitykseen (HE 224/2014 vp). Uudistettu lainsäädäntö on tullut voimaan 1.10.2015 (lait 565–575/2015).

Ahvenanmaan hallintotuomioistuinta koskevat säädökset

Ahvenanmaan hallintotuomioistuimen lausunto 24.3.2016
Ahvenanmaan hallintotuomioistuin on katsonut, että on olemassa tarve tehdä Ahvenanmaan hallintotuomioistuimen erityissääntelyä koskeva uudistus. Tuomioistuinlain osalta Ahvenanmaan hallinto-oikeus on katsonut, että lakiehdotuksen 1 luvun 5 §:n luetteloon tulisi lisätä Ahvenanmaan hallintotuomioistuimen hallintotuomari. Ahvenanmaan hallintotuomioistuin on katsonut, että asiantuntijajäsenten hakumenettelyn avoimuus saattaa johtaa siihen, että se jää ilman huomionarvoisia ehdokkaita. Tämän vuoksi Ahvenanmaan hallintotuomioistuimesta annettuun lakiin voitaisiin tarvittaessa lisätä säännös valtakunnallisesta pääsäännöstä poikkeamisesta.

Oikeusministeriö ei vastusta Ahvenanmaan hallintotuomioistuinta koskevan sääntelyn erillistarkastelua sopivassa yhteydessä. Ahvenanmaan hallinto-oikeuden hallinto-oikeustuomari voidaan selvyyden vuoksi lisätä 1 luvun 5 §.n luetteloon, jos se lakivaliokunnassa katsotaan tarpeelliseksi.

Asiantuntijajäsenet

Pirkanmaan käräjäoikeuden lausunto 2.3.2016
Pirkanmaan käräjäoikeus on esittänyt, että asiantuntijajäsenten ei tulisi olla tuomioistuinten jäseniä. Riittävää olisi, että he antaisivat kirjallisen asiantuntijalausunnon.

Oikeusministeriö toteaa, että asiantuntijajäsenten asema ratkaisukokoonpanon jäsenenä ei ole ollut tässä yhteydessä sisällöllisen tarkastelun kohteena. Sääntelyä on esitetty yhtenäistettäväksi ja selkeytettäväksi muun ohella niin, että laista ilmenisi selkeästi se jo nykyisin voimassa oleva tilanne, että ratkaisukokoonpanon jäsenenä asiantuntija on tuomaria vastaavassa asemassa.

Kunnallisen työmarkkinalaitoksen lausunto 2.3.2016

Kunnallinen työmarkkinalaitos on esittänyt, että säännöstä asiantuntijajäsenten ehdokasasettelua hoitavan henkilön virkavastuusta tarkennettaisiin. Toisaalta kunnallisen työmarkkinalaitoksen mainittua tehtävää hoitavat toimihenkilöt ovat virkavastuussa jo nykyisinkin. Tuomioistuinlain 17 luvun 15 §:n 1 momentin 1b-kohdassa tulisi käyttää termiä kunnallinen viranhaltija.

Oikeusministeriö toteaa, että vakuutusoikeuden ja työtuomioistuimen intressijäsenten nimittämisessä on perustuslakivaliokunnan kannan mukaan kysymys perustuslain 124 §:ssä tarkoitetun julkisen hallintotehtävän hoitamisesta. Sääntelyssä on otettu huomioon valiokunnan vaatimus siitä, että ehdokasasettelusta järjestöissä huolehtivat henkilöt toimivat virkavastuulla. Heidän on myös sovellettava hallinnon yleislakeja. Sääntelyssä on otettu huomioon myös valiokunnan edellyttämät toimenpiteet, joilla taataan se, että nimitysehdotusta valtioneuvostolle valmisteltaessa voidaan varmistua pätevimpien ehdokkaiden valinnasta ja siitä, että ehdokasasettelu on muutoinkin toteutettu asianmukaisesti. Oikeusministeriö kannattaa tuomioistuinlain 17 luvun 15 §:n 1 momentin 1b-kohdan osalta esitettyä termin oikaisua.

Tuomioistuinlain voimaantulo ja siirtymäsäännös

Vaasan hovioikeuden lausunto 2.3.2016

Vaasan hovioikeus on esittänyt, että hovioikeuslain 9 §:n mukaista esittelijää kokoonpanon jäsenenä koskeva siirtymäsäännös 26 luvun 6 §:n 2 momentissa kirjoitettaisiin muotoon ”määrätty käsittelemään asiaa”. Tämä olisi yksiselitteisempää. Jutun jaon päivämäärä olisi helposti todennettavissa.

Oikeusministeriö toteaa, että siirtymäsäännöksessä on tarkoitettu tilannetta, jossa esittelijä on jo ehtinyt perehtyä asiaan.

Oikeushallinnon henkilökunta OHK ry:n lausunto 1.3.2016

OHK ry on esittänyt, että tuomioistuinlain 2 luvun 3 §:n voimaantuloa myöhennettäisiin, jotta pykälässä voitaisiin ottaa huomioon tulevat muutokset käräjäoikeusverkostossa.

Oikeusministeriö toteaa, että käräjäoikeusverkoston uudistaminen on oma hankkeensa. Tarvittavat muutosesitykset lainsäädäntöön tehdään sitä koskevan valmistelun perusteella.

Lautamiehet

Tietosuojavaltuutetun toimiston lausunto 2.3.2016
Tietosuojavaltuutetun toimisto on esittänyt, että lautamiehiä koskevan lain 2 §:n 1 momenttiin otettaisiin säännös siitä, että tuomioistuimella on oikeus käsitellä rikostuomiotietoja hallinnollisessa tarkoituksessa lautamiesten sopivuuden varmistamiseksi. Mikäli katsotaan, ettei paikallisen tuomioistuimen diaariin ja sen asiakirjoihin perustuvaa tiedonhankintaa voida pitää riittävänä tai riittävän luotettavana, tulisi laajempi tiedonsaatavuus varmistaa säätämällä tiedon luovuttamisesta joko rikosrekisterilaissa (770/1993) tai oikeushallinnon valtakunnallisista tietojärjestelmistä annetussa laissa (372/2010) sekä mahdollisesti sakkojen täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002) tarkoitetusta sakkorekisteristä.

Lisäksi tietosuojavaltuutetun toimisto on esittänyt, että lautamiesten sidonnaisuuksien ilmoitusvelvollisuutta täsmennettäisiin esimerkiksi pääasiallisiin tulonlähteisiin. Taloudellisten sidonnaisuuksien lisäksi kyse voi olla yhteyksistä tai sidonnaisuuksista, joista voidaan päätellä henkilötietolain 11 §:n 2 kohdassa arkaluonteisina pidettyjä seikkoja (yhteiskunnallinen, poliittinen tai uskonnollinen vakaumus tai ammattiliittoon kuuluminen). Tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriä koskevan lain 2 §:n 1 momentissa tulisi lautamiesten osalta viitata lakiin käräjäoikeuden lautamiehistä eikä tuomioistuinlakiin. Lautamiesten sidonnaisuuksia ei ole välttämättä tarpeen kirjata rekisteriin.

> ***Oikeusministeriö*** ei vastusta lakiin käräjäoikeuden lautamiehistä tehtäviä täsmennyksiä tuomioistuinten oikeudesta käsitellä rikostuomiotietoja, mikäli säännöstä pidetään tarpeellisena. Eduskunta on edellyttänyt, että hallitus valmistelee säännökset lautamiesten velvollisuudesta ilmoittaa sidonnaisuutensa. Ehdotetulla sääntelyllä on pyritty täyttämään tämä edellytys. Lautamiehen velvollisuudesta ilmoittaa sidonnaisuutensa säädettäisiin käräjäoikeuden lautamiehistä annetun lain 5 §:ssä. Sen mukaan lautamiehen tulisi tehdä tuomioistuinlain 11 luvun 12 §:ssä tarkoitettu sidonnaisuusilmoitus. Koska lautamiehen tehtävä itsessään on sivutoimi, ei ilmoitusvelvollisuutta uloteta tuomareiden tavoin koskemaan sivutoimia. Ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvat sellaiset sidonnaisuudet, joilla voi olla merkitystä arvioitaessa lautamiehen edellytyksiä hoitaa tehtäväänsä. Kyse on siis esteellisyysarvioinnissa huomioon otettavista sidonnaisuuksista. Sidonnaisuuksien rekisteröinnin osalta oikeusministeriö ei pidä perusteltuna asettaa lautamiehiä eri asemaan kuin ammattituomareita. Rekisterin tarkoituksena on toteuttaa sidonnaisuuksien julkisuutta.

Kemi-Tornion käräjäoikeuden lausunto 23.2.2016
Käräjäoikeus on esittänyt, että ehdotetun käräjäoikeuden lautamiehiä koskevan lain 5 §:ään lisättäisiin siitä puuttuva sana: ”Lautamiehen on ennen tehtävään…”

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, että kyse on kirjoitusvirheestä ja yhtyy esitykseen.

Eduskunnan oikeusasiamiehen lausunto 8.3.2016
Oikeusasiamies on katsonut, että esityksessä olisi tullut suorittaa valtiosääntöinen tarkastelu myös lautamiesten osalta. On hyvin ongelmallista sitä, että valtiollisten tehtävien perustuslaillisen jaon kannalta olennainen tehtävä eli lautamiesten valinta on jätetty kunnanvaltuustojen ja valtuustoryhmien varaan. Eurooppalainen korruptionvastainen toimielin GRECO on kannustanut järjestelmään, jossa lautamiesten valinta tapahtuisi oikeuslaitoksen itsensä toimesta.

Suomen Maallikkotuomarit ry:n lausunto 3.3.2016
Suomen Maallikkotuomarit ry on esittänyt, että myös oikeuden maallikkotuomareiden tulisi voida hyödyntää kehitettävää koulutusjärjestelmää. Maininta muiden lautamiehiä koskevien säännösten tarkastelun jättämisestä erillisvalmisteltavaksi on liian avoin. Tuomioistuinlain 2 luvun 7 §:ssä tulisi mainita lautamiehet maaoikeuden jäseninä. Ehdotetussa oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:ssä tulisi ottaa huomioon, että usein siinä tarkoitetut rikokset esiintyvät samalla kertaa. Vaikka yksittäisen rikoksen osalta vankeusrangaistus jäisikin alle kahden vuoden, voi vastaajalle tulla yhteensä jopa 4–5 vuoden tuomio. Tällöin yhden tuomarin kokoonpano ei ole riittävä takaamaan kansalaisten oikeusturvaa.

Oikeusministeriö toteaa, että ehdotuksessa on toimeksiannon mukaisesti ollut valmistelun kohteena tuomareiden, asessoreiden, esittelijöiden ja käräjänotaareiden koulutuksen kehittäminen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei asiantuntijoille, lautamiehille ja tuomioistuinten muulle henkilöstölle tarjottaisi koulutusta. Koulutuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tarkoitus hyödyntää myös yhteistyötä eri tahojen kanssa. Lisäksi koulutusmenetelmien ja -välineiden kehittyessä osallistujamääriäkin voidaan kasvattaa kuluja merkittävästi lisäämättä (esim. videokoulutukset).

Tuomioistuinlain valmistelun yhteydessä ei ole tehty koko lautamiesjärjestelmää koskevaa aineellista tarkastelua, koska sen katsottiin edellyttävän nimenomaista toimeksiantoa. Lautamiesjärjestelmän tulevaisuutta on tarkasteltu vastikään lausuntokierroksella olleessa oikeusministeriön lainvalmisteluosaston arviomuistiossa *Oikeusprosessien kehittäminen*. Lausuntojen antamiselle varattu määräaika on päättynyt, ja jatkotoimien arviointi on oikeusministeriössä kesken.

Lautamiesten osalta esityksessä on pääosin kysymys säännösten kokoamisesta. Lautamiehistä säädettäisiin tarkemmin uudessa käräjäoikeuden lautamiehistä annettavassa laissa. Siihen sijoitettaisiin voimassa olevat lautamiehiä koskevat käräjäoikeuslain 6—13 § sekä käräjäoikeusasetuksen 13—16 §. Tuomioistuinlain 2 luvun 6 §:ssä viitattaisiin kyseiseen lakiin. Luvun 7 §:ssä yhdistettäisiin voimassa oleva käräjäoikeuslain 3 ja 13 a §. Maaoikeuden kokoonpanosta säädettäisiin, kuten nykyisinkin, kiinteistönmuodostamislain 243 §:ssä, jossa on mainittu jäseninä myös lautamiehet (ks. kuitenkin lakiehdotus 19).

Mitä tulee oikeudenkäymiskaaren säännökseen yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltävistä rikosasioista, oikeusministeriö toteaa, että ehdotuksessa esitetään ainoastaan rekisterimerkintärikoksen lisäämistä pykälän luetteloon. Lausuntopalautteessa tätä kannatettiin. Rekisterimerkintärikokset ovat usein yksinkertaisia ja tuomitut rangaistuk-

set lieviä. Ottaen huomioon, että esimerkiksi törkeä kavallus, törkeä petos ja törkeä maksuvälinepetos sisältyvät luetteloon yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltävistä rikoksista, ei ole lainsäädännön johdonmukaisuuden ja tuomioistuinten voimavarojen kohdentamisen kannalta perusteltua, että rekisterimerkintärikosta koskeva syyte olisi aina käsiteltävä lautamies- tai kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa. Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 7 §:n mukaan yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltävä asia siirretään luvun 1 §:n mukaisessa kokoonpanossa käsiteltäväksi, mikäli käräjäoikeus näin katsoo.

Markkinaoikeuden toimipaikka ja kokoonpanot

Markkinaoikeuden lausunto 1.3.2016

Markkinaoikeus esittää lausunnossaan eräitä markkinaoikeuden ratkaisukokoonpanoja koskevia yksityiskohtaisempia huomioita ja ehdottaa markkinaoikeuden ratkaisukokoonpanoja koskeviin säännöksiin tehtäväksi eräitä vähäisiä muutoksia. Markkinaoikeus on perustellut muutosten tarvetta lähinnä sen oman (sisäisen) toimintansa helpottamiseksi markkinaoikeuden omien käytännön toiminnassa havaitsemiensa kokemusten valossa.

Oikeusministeriö toteaa yleisesti, että lain oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain muuttamisesta 1 a lukuun (6. lakiehdotus) sisältyvät ehdotukset markkinaoikeuden ratkaisukokoonpanoiksi vastaavat nykyisin voimassa olevia markkinaoikeudesta annettuun lakiin (99/2013) sisältyviä ratkaisukokoonpanoja.

Vaikka käsillä olevan tuomioistuinlain valmistelun yhteydessä ei ole ollut tehtävänä käydä läpi tuomioistuinten kokoonpanosääntelyjä, oikeusministeriöllä ei kuitenkaan ole huomauttamista siihen, että nyt käsillä olevassa yhteydessä voitaisiin toteuttaa lähinnä teknisluontoisia markkinaoikeuden esittämiä säännösmuutoksia, kun niille osoitetaan olevan tarve.

Oikeusministeriö toteaa, että markkinaoikeuden lausunnossa esille nostetut huomiot ja esitetyt muutosehdotukset liittyvät puhtaasti markkinaoikeutta koskeviin ratkaisukokoonpanoihin. Niiden taustalla on markkinaoikeuden omassa lainkäyttötoiminnassaan käytännön kokemusten perusteella tekemät havainnot, jotka liittyvät osaksi tarpeeseen markkinaoikeuden oman sisäisen toiminnan sujuvoittamiseksi, osaksi suorastaan jopa tarpeeseen tuomionvoivan ratkaisukokoonpanon turvaamiseksi kaikissa tapauksissa.

Esitetyistä syistä oikeusministeriö pitää markkinaoikeuden ehdotusten toteuttamista lähtökohtaisesti kannatettavina. Seuraavassa oikeusministeriö käsittelee muutosehdotuksia vielä yksityiskohtaisemmalla tasolla.

Markkinaoikeus kiinnittää lausunnossaan ensinnäkin huomiota niin sanottujen patenttivalitusasioiden, ts. asiat, joissa valitetaan patenttia, hyödyllisyysmallia tai integroidun piirin piirimallia koskevasta Patentti- ja rekisterihallituksen päätöksestä, ratkaisukokoonpanosääntelyyn, ehdottamalla poik-

keuskokoonpanosääntelyä niitä tilanteita varten, joissa markkinaoikeuden päätoimiset markkinaoikeusinsinöörit ovat estyneitä osallistumaan asian käsittelyyn (6. lakiehdotuksen 1 a luvun 2 §:n 3 momentti ja 3 §:n 2 momentti)

Oikeusministeriö toteaa, että patenttivalitusasioiden osalta 6. lakiehdotuksen 1 a luvun 2 §:n 3 momentti, voimassa olevan kokoonpanosääntelyn tavoin, lähtee siitä, että patenttivalitusasioiden ns. perusratkaisukokoonpanon muodostavat markkinaoikeuden lainoppinut jäsen puheenjohtajana sekä muina jäseninä joko kaksi markkinaoikeusinsinööriä tai markkinaoikeusinsinööri ja sivutoiminen asiantuntijajäsen. Toimivaltaiseen ratkaisukokoonpanoon kuuluu siten aina vähintään yksi markkinaoikeusinsinööri.

Koska markkinaoikeudessa on ainoastaan kaksi markkinaoikeusinsinöörin virkaa, niin yksittäistapauksissa saattaa osoittautua, ettei esteetöntä markkinaoikeusinsinööriä ole käytettävissä (esimerkiksi virantäyttötilanteesta johtuen toinen virka on täyttämättä ja virassa toimiva markkinaoikeusinsinööri on esteellinen). Jotta myös tällaisissa tapauksissa varmistetaan asioiden tuleminen käsitellyksi ilman tarpeettomia viivästyksiä ja ilman tarvetta erityisjärjestelyihin, on asiaan varautumiseen kokoonpanosäännöksin oikeusministeriön mielestä pidettävä perusteltuna.

Oikeusministeriö pitää markkinaoikeuden tältä osin esittämää ehdotusta siinä mielessä perusteltuna, että se noudattaa markkinaoikeutta koskevan nykyisen kokoonpanosääntelyn taustalla olevaa lähtökohtaa, jonka mukaan ratkaisukokoonpanon jäsenistä enemmistö tai vähintään puolet olisi aina markkinaoikeuden vakinaisia tuomareita (6. lakiehdotuksen 1 a luvun 3 §:n 2 momentin tilanteissa toinen kokoonpanon jäsenistä (puheenjohtaja) olisi aina markkinaoikeuden vakinainen tuomari).

Niiden poikkeuksellisten tapausten osalta, joissa yhden sivutoimisen asiantuntijajäsenen osallistumisen ei katsottaisi riittävällä tavalla turvaavan peruskokoonpanon teknistä asiantuntemusta, on puolestaan huomattava, että 6. lakiehdotuksen 1 a luvun 2 §:n 3 momentti muodostaa päätösvaltaisuuden osalta ainoastaan ns. minimikokoonpanon. Markkinaoikeuden kokoonpanosäännösten mukaan ratkaisukokoonpanoa voitaisiin tarvittaessa vahvistaa lainoppineella jäsenellä tai enintään kahdella asiantuntijajäsenellä.

Edellä esitetyistä syistä oikeusministeriö pitää perusteltuna,

- että 6. lakiehdotuksen 1 a luvun 2 §:n 3 momentti voidaan säätää kuulumaan:

  Asioissa, joissa valitetaan patenttia, hyödyllisyysmallia tai integroidun piirin piirimallia koskevasta Patentti- ja rekisterihallituksen päätöksestä, markkinaoikeus on päätösvaltainen kokoonpanossa, johon kuuluu lainoppinut jäsen puheenjohtajana ja markkinaoikeusinsinööri sekä lisäksi toinen markkinaoikeusinsinööri tai tuomioistuinlain 17 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettu asiantuntijajäsen. *Jos kaikki markkinaoikeusinsinöörit ovat estyneitä osallistumaan asian käsittelyyn, markkinaoikeus on kuitenkin päätösvaltainen kokoonpanossa, johon kuuluu kaksi lainoppinutta jäsentä ja tuomioistuinlain 17 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettu asiantuntijajäsen.* (muutos HE:een kursivoituna)

- sekä että 6. lakiehdotuksen 1 a luvun 3 §:n 2 momentti voidaan säätää kuulumaan:

  Edellä 2 §:n 3 momentissa tarkoitetussa asiassa markkinaoikeus on tällöin päätösvaltainen lainoppineen jäsenen ja markkinaoikeusinsinöörin *tai tuomioistuinlain 17 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitetun asiantuntijajäsenen kokoonpanossa* sekä muussa 1 momentissa tarkoitetussa asiassa kahden lainoppineen jäsenen kokoonpanossa. (muutos HE:een kursivoituna)

Markkinaoikeus kiinnittää lausunnossaan toiseksi huomiota yhden jäsenen päätösvaltaisuutta koskevaan sääntelyyn riita- ja hakemusasioiden osalta ehdottamalla, että mahdollisuus käsitellä asia myös kahden tai kolmen jäsenen ratkaisukokoonpanossa ulotettaisiin kaikkiin 6. lakiehdotuksen 1 a luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin tilanteisiin.

Oikeusministeriö viittaa markkinaoikeuden lausunnossa esitettyyn ja toteaa, että markkinaoikeuden kaltaisessa erityistuomioistuimessa, jossa ns. peruskokoonpanon muodostavat kolme lainoppinutta jäsentä, kahden tai kolmen jäsenen ratkaisukokoonpanon käyttämisen mahdollisuus myös 6. lakiehdotuksen 1 a luvun 4 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa saattaa olla tarpeen.

Vaikka lähtökohtaisesti myös markkinaoikeudessa on pidettävä riittävänä, että esimerkiksi riita-asian valmistelusta vastaa lainoppinut jäsen yksin, niin esimerkiksi patenttiriita-asiassa saattaa asian valmistelua huomattavasti edistää, jos jo valmisteluistuntoon osallistuu lainoppineen jäsenen ohella myös markkinaoikeusinsinööri.

Edelleen on ajateltavissa tilanteita, joissa riita-asia tai markkinaoikeudellinen asia koskee pelkästään laintulkintakysymystä ja olisi siten ratkaistavissa yksinomaan kirjallisessa menettelyssä. Tällöinkin olisi kuitenkin perusteltua, että asia voitaisiin ratkaista joko kahden tuomarin kokoonpanossa tai kolmen tuomarin perusratkaisukokoonpanossa.

Edellä esitetyistä syistä oikeusministeriö pitää perusteltuna,

- että 6. lakiehdotuksen 1 a luvun 4 §:n 3 momentti voidaan säätää kuulumaan:

  Edellä 1 momentis*sa* tarkoitetussa asiassa markkinaoikeus on päätösvaltainen myös kahden ja kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa. (muutos HE:n 3 momentin 1 virkkeeseen kursivoituna; 2 virke siirretty uudeksi 4 momentiksi)

- sekä että 6. lakiehdotuksen 1 a luvun 4 §:ään voidaan lisätä uusi 4 momentti seuraavasti:

  Jos *1 momentissa tarkoitettu asia* liittyy 2 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuun riita-asiaan, markkinaoikeus on kuitenkin päätösvaltainen myös *kokoonpanossa, johon 1 tai 3 momentissa säädetyn lisäksi kuuluu myös markkinaoikeusinsinööri.* (muutos HE:n 3 momentin 2 virkkeeseen kursivoituna)

Markkinaoikeus on kiinnittänyt lausunnossaan huomiota myös siihen, että kumottavaksi ehdotettuun markkinaoikeudesta annettuun lakiin (99/2013) sisältyy säännös markkinaoikeuden toimipaikan sijaitsemisesta Helsingissä ja että vastaavaa säännöstä ei sisälly esitykseen sisältyviin lakiehdotuksiin.

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, että lähtökohtaisesti ei ole tarkoituksenmukaista säätää tuomioistuimen toimipaikasta lain tasolla. Oikeusministeriö kiinnittää tässä yhteydessä kuitenkin huomiota vireillä olevaan hankkeeseen eurooppalaisen patenttituomioistuimen perustamisesta, mihin liittyen eduskunta on 8 päivänä joulukuuta 2015 muun ohella hyväksynyt hallituksen esityksessä HE 45/2015 vp tarkoitetun sopimuksen yhdistetystä patenttituomioistuimesta. Mainitussa hallituksen esityksessä on ehdotettu, että Suomeen perustetaan yhdistetyn patenttituomioistuimen ensimmäisen asteen paikallisjaosto, joka sijaitsisi Helsingissä ja toimisi samoissa tiloissa kuin markkinaoikeus. Yhdistetystä patenttituomioistuimesta tehdyn sopimuksen mukaan sopimusjäsenvaltion, johon perustetaan paikallis- tai aluejaosto, on nimettävä jaoston toimipaikka. Jaoston toimipaikan nimeäminen ei kuitenkaan sinänsä edellytä, että markkinaoikeuden toimipaikasta olisi säädettävä lain tasolla.

Lakiehdotuksen 54 tarpeellisuus

Korkeimman hallinto-oikeuden lausunto 1.3.2016
Korkein hallinto-oikeus on katsonut, maaseutuelinkeinoasioiden muutoksenhaku-uudistuksen voimaanpanosta annetun lain (75/2014) 6 §:n muuttaminen on tarpeetonta. Valituslautakunta on jo lakkautettu ja virkojen siirrot Hämeenlinnan hallinto-oikeuteen on toteutettu.

> ***Oikeusministeriö*** ei pidä säännöstä tarpeettomana. Kyseisen pykälän mukaan ”- - lainkäyttöneuvokset voidaan siirtää tämän lain voimaan tullessa Hämeenlinnan hallinto-oikeuden hallinto-oikeustuomarin virkaan, enintään kuitenkin nykyisen toimikautensa loppuun”. Valituslautakunnan puheenjohtajana toimineen lainkäyttöneuvoksen määräaikainen virkasuhde on 5.7.2016 asti ja varapuheenjohtajana toimineen lainkäyttöneuvoksen määräaikainen virka on 31.12.2017 asti. Hämeenlinnan hallinto-oikeudesta saadun tiedon mukaan puheenjohtajana toiminut henkilö on eläköitynyt 1.9.2015 lukien, mutta varapuheenjohtajana toiminut henkilö on edelleen Hämeenlinnan hallinto-oikeudessa.

Siirtymäsäännökset

Korkeimman hallinto-oikeuden lausunto 1.3.2016
Korkein hallinto-oikeus on esittänyt, että lakiin (lakiehdotus 4) otettaisiin selvyyden vuoksi siirtymäsäännös, jotta laissa tarkoitettua asiantuntijaneuvottelukuntaa ei katsottaisi tarvittavan pelkästään teknisesti muuttuneen sääntelyn vuoksi asettaa uudelleen.

> ***Oikeusministeriö*** toteaa, että esityksessä on voimaantulopykälän yhteydessä seuraava siirtymäsäännös: ”Jos muualla lainsäädännössä viitataan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleeseen tuomareiden nimittämisestä annetun lain (205/2000) säännökseen,

sen asemesta sovelletaan tämän lain vastaavaa säännöstä.” Oikeusministeriö ei vastusta korkeimman hallinto-oikeuden esitystä, jos sitä pidetään tarpeellisena. Selvää on, ettei teknisten muutosten vuoksi ole aiheellista asettaa neuvottelukuntaa uudelleen.

Vakuutusoikeuden lausunto 25.2.2016

Vakuutusoikeus on katsonut, että voisi olla perusteltua luetella tuomioistuinlain 24 luvun 2 §:ssä myös kumottavien lakien nojalla annetut asetukset, jotka kumotaan.

> ***Oikeusministeriön*** käsityksen mukaan säännös on laadittu lainvalmisteluohjeiden ja vallitsevan käytännön mukaisesti.

Presidentti Timo Eskon lausunto 7.4.2016, työtuomioistuimen lausunto 26.2.2016, Ålands landskapsregeringin lausunto 19.4.2016, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry:n ja Toimihenkilöjärjestö STTK ry:n lausunnot 26.2.2016 sekä Elinkeinoelämän Keskusliiton lausunto 2.3.2016 eivät oikeusministeriön käsityksen mukaan sisällä sellaista, jota oikeusministeriön olisi tarpeen vastineessaan nimenomaisesti kommentoida.